



Finansira
Evropska unija



Ministarstvo
javne uprave

STEPEN USAGLAŠENOSTI POLITIKA U CRNOJ GORI SA POLITIKAMA EVROPSKE UNIJE U SEKTORU ŠUMARSTVA

KOALICIJA 27



GREEN HOME
act green



STEPEN USAGLAŠENOSTI POLITIKA U CRNOJ GORI SA POLITIKAMA EVROPSKE UNIJE U SEKTORU ŠUMARSTVA

Nikšić, 2024. godine

Projekat „Osnaživanje učešća civilnog društva u oblasti životne sredine u procesu pristupanja EU (4E)“, se realizuje od strane: NVO Centar za zaštitu i proučavanje ptica (vodeći partner), NVO Društvo mladih ekologa, NVO Green Home i NVO Sjeverna Zemlja, finansiran je od strane Evropske Unije, a kofinansiran od strane Ministarstva javne uprave Crne Gore.



Finansira
Evropska unija



Ministarstvo
javne uprave

SADRŽAJ

Uvod	6
Istorijski osvrt na politike o šumama Crne Gore	8
Nacionalna šumarska politika 2008.	9
Strategija sa planom razvoja šuma i šumarstva 2014.-2023. godine	10
Revizija strategije za razvoj šuma i šumarstva za period 2018.-2023. godine	12
Reforma Šumarskog sektora: Predlog Zakona o šumama i strategija razvoja šuma i šumarstva u Crnoj Gori za period 2023.-2028. godine	12
Zakonski okvir	12
Pravci i Vizija Strategije razvoja šuma i šumarstva 2023.-2028. godine	14
Nova Strategija EU za šume do 2030. godine	14
1. Podrška socioekonomskim funkcijama šuma za uspješna ruralna područja i podsticanje bioekonomije zasnovane na šumama u granicama održivosti	15
1.1. Obezbjedivanje održivog korišćenja drvnih resursa za bioenergiju	16
1.2. Promovisanje održive šumske bioekonomije za dugoročne proizvode od drveta	16
1.3. Promovisanje nedrvne bioekonomije zasnovane na šumama, uključujući ekoturizam	17
2. Zaštita, obnova i širenje šuma EU u cilju borbe protiv klimatskih promjena, preokretanja procesa gubitka biodiverziteta i obezbjeđivanja otpornih i multifunkcionalnih šumskih ekosistema	17
2.1. Zaštita preostalih primarnih i starih šuma (prašuma) EU	18
2.2. Osigurati obnovu šuma i poboljšati održivo gazdovanje šumama u cilju prilagođavanja klimatskim promjenama i otpornosti šuma	18
2.3. Pošumljavanje i pošumljavanje biodiverzitetnih šuma	19
2.4. Finansijski podsticaji za vlasnike i upravljače šuma za povećanje kvantiteta i kvaliteta šuma u EU	19
3. Strateško praćenje šuma, izvještavanje i prikupljanje podataka	20
4. Snažan program istraživanja i inovacija za poboljšanje našeg znanja o šumama	20
5. Inkluzivan i konzistentan okvir EU za upravljanje šumama	20
6. Jačanje implementacije i primjene postojećih zakonskih normi EU	21
Nacrt nove Strategija razvoja šuma i šumarstva za period 2023.-2028. godine	22
Strateški cilj 1: Obezbjedivanje osnova održivog upravljanja šumama Crne Gore poštujući princip polifunkcionalnosti šumskih ekosistema	24
Operativni cilj 1.1. Unaprijeđivanje zatečenog stanja šuma	24
Operativni cilj 1.2. Uvećanje stepena šumovitosti (podizanjem novih šuma pošumljavanjem).	27

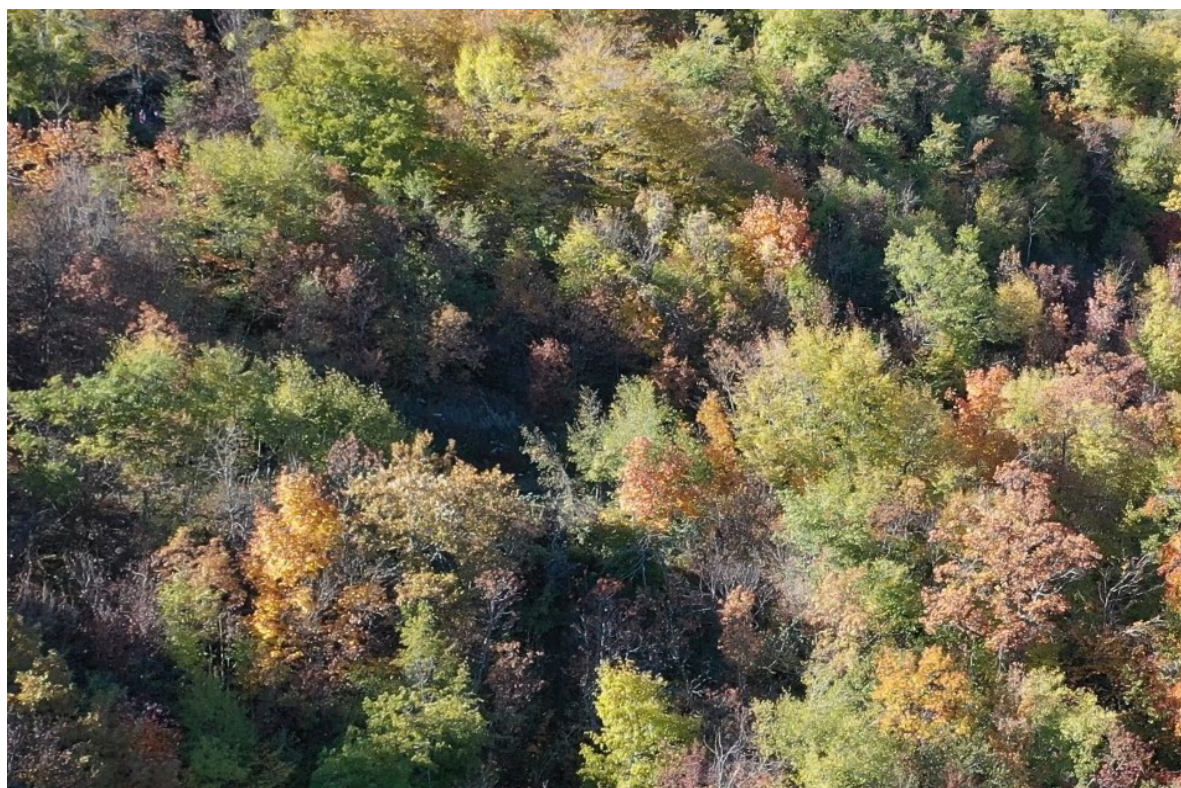
SADRŽAJ

Operativni cilj 1.3. Borba protiv smanjenja šumovitosti i degradacije šuma na regionalnom nivou	29
Strateški cilj 2: Očuvanje i jačanje kapaciteta šuma za prilagođavanje i otpornost klimatskim promjenama, uključujući prevenciju požara i druga rješenja	32
Operativni cilj 2.1: Zaštita šuma, očuvanje i poboljšanje zdravstvenog stanja	32
Operativni cilj 2.1: Zaštita šuma očuvanje i poboljšanje njihovog zdravstvenog stanja	32
Strateški cilj 3: Uvećanje površine zaštićenih šuma, zaštita biodiverziteta i predjela	36
Operativni cilj 3.1: Uvećanje površine zaštićenih područja	36
Strateški cilj 4. Podsticanje održivosti i konkurentnosti industrija koje se temelje na šumama, bionergiji i šire „zelenoj“ industriji i cirkularnoj ekonomiji	40
Operativni cilj 4. 1. Razvoj drvne industrije sa podrškom inovativnosti u sektoru	40
Operativni cilj 4.2 Podrška ruralnim i urbanim zajednicama	43
Strateški cilj 5 : Institucionalno jačanje i finansijska potpora	46
Operativni cilj 5.1: Institucionalno jačanje državne uprave šuma (MPŠV, Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, privredno društvo) i obrazovnih ustanova	46
Analiza usaglašenosti Strategije Evropske Unije za šume do 2030. godine sa novom Strategijom razvoja šuma i šumarstva Crne Gore za period 2023.-2028. godine	52
Usaglađenost među strateškim dokumentima	55
Vertikalna usklađenost	55
Put ka resursnoj efikasnosti	58
Horizontalna usklađenost na nivou strateških i operativnih ciljeva	62
Evropsko iskustvo	62
Zaključak	66

Šume predstavljaju jedan od najznačajnijih prirodnih resursa Crne Gore i one zauzimaju 59,9% teritorije, dok šumsko zemljište pokriva 9,8% površine, što u ukupnom zbiru čini 69,7% teritorije Crne Gore prema podacima iz Nacionalne Inventure šuma iz 2010. godine. To je ujedno i Prva Nacionalna Inventura šuma koja je rađena u istoriji Crne Gore. Po podacima Uprave za statistiku (MONSTAT) koji su dostupni na njihovom web sajtu (<https://www.monstat.org/cg/>) površina šuma i šumskog zemljišta u Crnoj Gori u 2019. godini iznosila je 827.536 ha, od čega pod šumom 711.681 ha, dok šumsko zemljište zauzima površinu od 115.855 ha. Po podacima MONSTAT-a lišćarske šume čine 71%, četinarske 18%, dok mješovite šume čine 11% ukupne površine šuma.

Šume i šumski ekosistemi su kroz istoriju igrale veoma važnu ulogu za društvo i njegove potrebe, i odnos društva prema šumi i njenoj namjeni su se vremenom mijenjali i bili su uslovljeni trenutnim društveno-ekonomskim prilikama, što je uticalo na stanje šuma i šumskih ekosistema. Međutim, koliko su bile važne za našu prošlost, one su ključne i za našu budućnost, jer su glavni saveznik prilagođavanju klimatskim promjenama i borbi protiv njih, kao i očuvanju biodiverziteta. Uprkos tom imperativu naše šume su pod sve većim pritiskom, djelom zbog prirodnih procesa, djelom zbog ljudske aktivnosti. Zahvaljujući strateškom odnosu prema šumama, održivo gazdovanje, pošumljavanje, aktivno obnavljanje dovelo je do nekih pozitivnih trendova kroz zadnju deceniju. Međutim stanje očuvanosti šuma bi trebalo znatno poboljšati.

Budućnost šumarstva u Crnoj Gori definisana je Nacionalnom šumarskom politikom Crne Gore (2008.) i sugeriše da je potrebno „unaprijediti postojeće stanje šuma

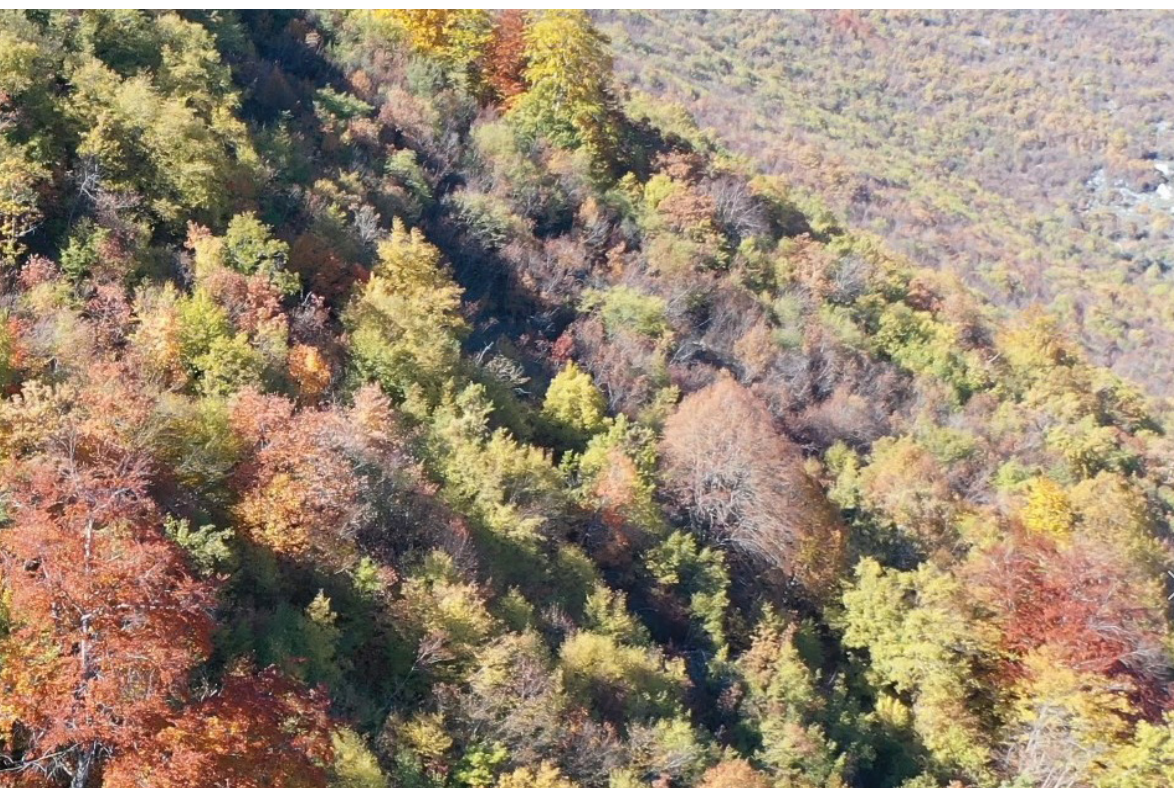


tako da zaštitne, ekološke, socijalne i ekonomske funkcije šuma budu izbalansirane, a održivost obezbijeđena“. Prethodno je ustanovljeno i aktuelnim sektorskim Zakonom o šumama („Sl.list CG“, br.74/10, 40/11, 47/15).

Nacionalnom politikom su definisana prioritetna područja: održivo upravljanje i gazdovanje šumama poštujući princip polifunkcionalnosti; očuvanje i jačanje kapaciteta šuma za otpornost i prilagođavanje klimatskim promjenama; zaštita šume, zaštita predjela i biodiverziteta, (socijalne i ekološke funkcije–ekološki servis); podsticanje održivosti šume, održivosti i konkurentnosti industrija koje se temelje na šumama; zakonsko i institucionalno jačanje i finansijska potpora održivosti.

Kao nosioci aktivnosti prepoznata su skoro sva ministarstva što jasno ukazuje na sektorsku međuzavisnost i povezanost na nacionalnom nivou. Cilj uspostavljanja funkcionalnog sistema strateškog planiranja jeste uređivanje horizontalnog i vertikalnog odnosa postojećih strateških dokumenata, tako da se poboljša ne samo kvalitet, već i da se postigne njihovo efikasnije sprovođenje, unaprijedi međuresorska saradnja i uspostavi održiv mehanizam praćenja njihovog sprovođenja.

Odgovorani pristup prema šumama nas predstavlja kao poželjne partnere u Evropskim okvirima, prvenstveno u ispunjavanju novih ciljeva EU strategije, a to su prije svega klimatska neutralnost i očuvanje biodiverziteta. Šumski ekosistemi su i glavna baza biodiverziteta u Crnoj Gori, koji treba očuvati za generacije koje dolaze, a na to se Crna Gora obavezala kako na globalnom nivou tako i na putu pristupanja članstvu u Evropsku Uniju.



Istorijski osvrt na politike o šumama Crne Gore²

Nacionalna šumarska politika 2008.

Proglašavanje Crne Gore ekološkom državom 1991. godine dalo je okvir za budući razvoj Crne Gore kao društva koje je opredijeljeno prema održivom razvoju i zaštiti životne sredine. Iako se stanje visokih ekonomskih šuma za vrijeme XX vijeka u smislu drvne zalihe znatno pogoršalo, šume su predstavljale jedan od najznačajnijih prirodnih ekosistema koji daju osnovu za održivi razvoj Crne Gore. Sektor šumarstva u Crnoj Gori se suočavao sa izazovom kako unaprijediti praksu upravljanja šumama da bi se ostvarila vizija šumarstva, unapređenje postojećeg stanja svih šuma, tako da zaštitne, ekološke, socijalne i ekonomske funkcije šuma budu izbalansirane, a održivost obezbijedena. Privredni sektor šumarstva je doživljavao različite institucionalne i organizacione promjene, u zavisnosti od društveno političkog uređenja, kao i ekonomskih i razvojnih potreba.

Globalizacijom, brzim ekonomskim razvojem, urbanizacijom zemlje i klimatskim promjenama uloga šuma i zahtjevi domaće i međunarodne javnosti za njenim uslugama se mijenjaju. Šuma se sve više posmatra kao kompleksan ekosistem i zajedničko dobro koje daje značajan doprinos očuvanju planete i kvalitetu života tako što:

- održivim gazdovanjem pomaže u održivom razvoju i dobrobiti crnogorskog društva;
- predstavlja značajan prirodan resurs za ruralni razvoj kao jedan od izazova razvoja crnogorskog društva u cjelini;
- daje domaće obnovljive sirovine i izvor energije;
- igra aktivnu ulogu u borbi sa negativnim efektima klimatskih promjena, njihovim ublažavanjem i mjerama prilagođavanja;
- održivim gazdovanjem održava, obnavlja i poboljšava biodiverzitet, uključujući genetske resurse;
- održava i poboljšava kvalitet i kvantitet voda, i ublažava prirodne nepogode kao što su: poplave, suše, lavine, klizišta i eroziju zemljišta;
- nudi mogućnost za brojne privredne i socijalne aktivnosti (rekreacija i turizam);
- omogućava duhovnu vezu sa prirodom i time povezanom kulturnom baštinom.

U zakonodavnom smislu bitnu stavku predstavljaju obavezujući međunarodni dokumenti na čije se poštovanje Crna Gora obavezala kao država (konvencije, sporazumi), kao i obaveze koje proističu iz procesa evropskih integracija (direktive, preporuke, direktive i rezolucije sa Ministarskih konferencija o zaštiti šuma u Evropi). Na temelju gore navedenih potreba i zahtjeva za uslugama šuma, ova politika je bitan korak od prošlog načina gazdovanja šumama, koje se prvenstveno zasnivalo na osiguravanju količine drvne mase kao sirovine za industriju, ka savremenom održivom upravljanju i gazdovanju šumama, koje uz primjenu prirodnih karakteristika i procesa, te ljudskog znanja zadovoljava potrebe sadašnjih i budućih generacija prema šumama i šumskim proizvodima.

Vlada Crne Gore je u aprilu 2007. godine donijela strateški dokument najvišeg ranga, Nacionalnu strategiju održivog razvoja, koja postavlja ciljeve i prioritete za

usmjeravanje budućeg razvoja na svim područjima. U okviru ove Strategije, koja je inicijalno usvojena 2007. godine, a zatim ažurirana, posebno je razrađena situacija i definisani prioriteti za različita područja, uključujući šume i šumarstvo. Važno je napomenuti da je Nova strategija održivog razvoja do 2030. godine, koja je detaljnije urađena i usvojena 2016. godine, dodatno unaprijedila smjernice i ciljeve za očuvanje šuma i unaprijeđenje šumarstva u Crnoj Gori. Nacionalna politika upravljanja šumama i šumskim zemljištima (*Nacionalna šumarska politika*) je usvojena od strane Vlade Crne Gore na sjednici 24. aprila 2008.

Nacionalna politika upravljanja šumama i šumskim zemljištima postavlja pet opštih ciljeva:

1. Obezbijediti i poboljšati dugoročnu otpornost i produktivnost šumskih i drugih ekosistema kao i održavanje biljnih i životinjskih vrsta;
2. Upravljanje šumama i šumskim resursima obezbjeđuje održivo ispunjavanje socijalnih, ekonomskih i ekoloških funkcija šuma;
3. Šume doprinose održivom socijalnom i ekonomskom razvoju ruralnih područja;
4. Obezbijediti dugoročan razvoj i konkurentnost drvne industrije;
5. Dugoročan razvoj šumarske struke i djelatnosti šumarstva;

Nakon Nacionalne inventure šuma koja je obavljena 2010. godine, gdje Crna Gora po prvi put dobija zvanične podatke o stanju šuma, pa do 2023. godine donesen je niz novih mjera kako bi se unaprijedila i dopunila Nacionalna strategija o šumama. 2014. godine usvaja se nova strategija sa ciljem razvoja šuma i šumarstva kroz set novih mjera i aktivnosti.

Strategija sa planom razvoja šuma i šumarstva 2014.–2023.godine

Ova strategija je sadržaj usredsredila na operacionalizaciju dva strateška cilja: unaprijeđenje šuma i održivost gazdovanja povećanjem drvne zalihe u šumama na raspolaganju za korišćenje sa 104 na 115 miliona m³ bruto drvne mase i povećanje BDP sektora šumarstva, drvne industrije i drugih djelatnosti koje zavise od šuma sa 2% na 4% ukupnog BDP. Navedeni ciljevi su analizirani u okviru pet područja: unaprijeđenje šuma kroz održivo gazdovanje, razvoj drvne industrije, uloga šumarstva u ruralnom razvoju, zaštita biodiverziteta i druge ekosistemske usluge šuma i zaštita od požara.

1. Unaprijeđenje šuma kroz održivo gazdovanje:
 - Jačanje produktivnosti, stabilnosti i otpornosti šuma i predjela;
 - Uređivanje i uzgoj privatnih šuma, prilagođen sistem doznake;
 - Obezbeđivanje kvalitetnog autohtonog sjemena i sadnica šumskog drveđa;
 - Izgradnja šumskih saobraćajnica kako bi omogućili održivost sječa;
2. Razvoj drvne industrije:
 - Povećati potražnju za biomasom uvođenjem grijanja javnih zgrada sječkom i kogeneracijom;

- Uključivanje drvnih proizvoda u „zelene javne nabavke“;
 - Uspostavljanje izvoznog klastera za odabrane finalne proizvode;
3. Razvoj fleksibilnijeg sistema prodaje drveta u Crnoj Gori;
- Uvođenje lanca odgovornosti i kontrole prometa drvnih sortimenata;
 - Investicije u drvnu industriju;
 - Uloga šumarstva u ruralnom razvoju:
 - Jačanje uloge i učešća lokalnog stanovništva u zajedničkim programima ruralnog razvoja uz podršku Uprave za šume;
 - Poboljšanje infrastrukture u ruralnom području (ruralna infrastruktura);
 - Diversifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima kroz promociju uloge šuma i šumarstva;
 - Investicije u mala preduzeća šumarstva i drvne industrije u ruralnim područjima;
 - Investicije u turizam;
 - Održivo upravljanje i korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda;
4. Zaštita biodiverziteta i druge ekosistemske usluge šuma:
- Stabilni i kvalitetni šumski ekosistemi: uz pomoć integracije zahtjeva Nature 2000 u planove gazdovanja šumama, štite se staništa i vrste na cijelom području šuma;
 - Ekosistemski pristup gazdovanju šumama i zaštiti prirode;
 - Razgraničenje pašnjaka i šuma, registracija i regulacija prava korišćenja;
 - Unaprijeđenje upravljanja šumama u nacionalnim parkovima;
5. Zaštita od požara:
- Održavanje otvorenih površina između šuma i podrška za kosidbu livada;
 - Unaprijeđenje organizovanosti institucija za borbu protiv šumskih požara;
 - Investicije u opremu i preventivne mjere za borbu protiv požara;
 - Uključivanje stanovništva u preventivu i borbu protiv požara;
 - Razvoj i testiranje metoda sanacije opožarenih površina;
 - Razmjena iskustava i saradnja sa institucijama iz regiona;

Ocjenom realizacije Strategije 2017. godine (Zaključak Vlade Crne Gore br: 07-195 od 1. februara 2018. godine) zaključeno je da je ostvarenje navedenih ciljeva u skromnim okvirima uz konstataciju: „da je od predviđenih 75 aktivnosti realizovano 25 (33%), djelimično je realizovano 6 (8%), nije realizovano 41 (55%), a za 3 aktivnosti nema povratnih informacija; da je veliki broj nerealizovanih aktivnosti, da je sama Strategija razvoja šumarstva, kao i Akcioni plan za sprovođenje Strategije, za period 2014.–2016. godine planiran nerealno, imajući u vidu ograničeni pristup finansijskim sredstvima i nedostatak kadrovskih kapaciteta; te da ključni problem predstavljaju konstatovane slabosti u sistemu korišćenja šuma putem koncesija i time uslovljen nedefinisan srednjoročni koncept razvoja drvne industrije. Djelimična i nedovoljna ostvarenost prethodnih ciljeva na koju je ukazala struka sektorskim analizama 2017-e godine iznudila je potrebu izrade revizije (2018).“

Revizija strategije za razvoj šuma i šumarstva za period 2018.-2023. godine

Ovom revizijom ustanovljena su dva strateška cilja (SC):

- Strateški cilj 1 – ravnomjerna i održiva valorizacija postojećih šumskih resursa uz povećanje drvene zalihe i doprinos rastu investicija u šumarstvu i drvoprerađi;
- Strateški cilj 2 – povećanje konkurentnosti i zaposlenosti, posebno na sjeveru države, uz porast korišćenja proizvodnih kapaciteta.;

Polazeći od ranije ocjene tada aktuelne Strategije u okviru SC 1 su utvrđeni:

- Operativni cilj 1: Uspostavljanje efikasnog sistema za održivo gazdovanje šumama;
- Operativni cilj 2: Unaprijeđenje šuma kroz održivo gazdovanje;

Operativni cilj 1. je potrebno postići uspostavljanje nove organizovanosti šumarstva u Crnoj Gori.

U okviru SC 2 utvrđeni su:

- Operativni cilj 1 - Razvoj drvene industrije;
- Operativni cilj 2 - Snaženje uloge šumarstva u ruralnom razvoju;
- Operativni cilj 3 - Zaštita biodiverziteta i druge ekosistemske usluge šuma;

Napred navedeni ciljevi su, ocjenjeno je, i dalje prioritetni i u nešto proširenoj formi prisutni i u ovoj Strategiji.²

Reforma Šumarskog Sektora: Predlog Zakona o šumama i Strategija razvoja šuma i šumarstva u Crnoj Gori za period 2023.-2028. godine

Zakonski okvir

U nacrtu Srednjoročnog programa rada Vlade Crne Gore za period 2022.-2024. poseban naglasak stavljen je na Unapređenje upravljanja šumama i razvoj drvene industrije. Kako bi ostvarila cilj 3.8, Vlada je identifikovala ključne aktivnosti koje uključuju izmjene i dopune Zakona o šumama, kao i izradu Strategije razvoja šuma i šumarstva za period 2023.-2028.godine. Ove aktivnosti su nužne za postizanje održivosti gazdovanja šumama u skladu sa Strategijom održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine, kao i sa novom Strategijom Evropske Unije o šumama.

² [mne165095.pdf \(fao.org\)](#)

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je, na osnovu Srednjoročnog programa rada i Godišnjeg programa rada Vlade, izradilo Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o šumama. Nakon usaglašavanja sa Sekretarijatom za zakonodavstvo i sugestijama da je potrebno izraditi novi zakon, Ministarstvo je pripremlilo i usaglasilo sa istim sekretarijatom Predlog Zakona o šumama. Ovaj predlog podrazumijeva napuštanje koncesionog modela korišćenja šuma i implementaciju mjera usklađenih sa Strategijom održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine, kao i novom Strategijom Evropske Unije o šumama. Ideja je stvoriti pretpostavke za osnivanje državnog preduzeća za gazdovanje šumama koje će obavljati poslove u javnom interesu na održiv način, u skladu sa planskim dokumentima u šumarstvu. Ovaj pristup, koji podrazumijeva da država upravlja šumama putem organa uprave koji izrađuje strateške i operativne planove, dok privredno društvo za gazdovanje šumama realizuje ove planove, a na osnovu prihoda koje ostvaruje korišćenjem šumskih resursa. Takav pristup je praksa svih zemalja u regionu i najvećeg broja zemalja Evropske Unije. Predlog zakona je rezultat temeljnih dokumenata, uključujući Ekonomske analize korišćenja šuma, Studije izvodljivosti osnivanja državnog preduzeća, te Diobnih bilansa u postupku reorganizacije sektora šumarstva u Crnoj Gori. Ovi dokumenti su rezultat konsultacija sa relevantnim institucijama, stručnom javnošću i privrednim subjektima u sektoru šumarstva.

Crna Gora se suočava sa ozbiljnim problemima u upravljanju šumskim resursima tokom poslednjih 15 godina, a ključni period ovih izazova poklapa se sa primjenom koncesionog modela korišćenja šuma u državnom vlasništvu. Ovaj model rezultirao je niskim stepenom valorizacije šumskih resursa, nedovoljnim razvojem drvne industrije, te pogoršanjem stanja šuma zbog nedostatka sanitarnih mjera i mjera obnavljanja.

Konkretno, primjena koncesionog modela izazvala je niz problema. Prihodi države od šumarstva su značajno opali, a koncesionari su često izvozili drvene sortimente iz državnih šuma, doprinoseći sivoj ekonomiji u sektoru šumarstva i drvne industrije. Cilj koncesionog modela, koji je trebao podržati razvoj drvne industrije na osnovu dugoročne snabdijevanja drvnom sirovinom, nije ostvaren. Ovaj model je odbačen od strane većine zemalja u regionu, a čak i Slovenija, koja je bila jedina u Evropi sa sličnim pristupom, napustila je taj model 2016. godine u korist osnivanja privrednog društva za gazdovanje šumama u državnom vlasništvu.

Uz sve to, uticaji klimatskih promjena dodatno povećavaju rizike od šumskih požara, posebno u mediteranskim zemljama poput Crne Gore. Sve ove činjenice ukazuju na nužnost revizije dosadašnjeg modela upravljanja šumama i traže hitne promjene kako bi se obezbijedila održivost i dugoročna zaštita šumskih resursa.

U ovom kontekstu, Ministarstvo je takođe pripremlilo novu Strategiju razvoja šuma i šumarstva za naredni petogodišnji period. Ciljevi ove strategije su usmjereni na unapređenje stanja šuma u Crnoj Gori i obnavljanje degradiranih šuma, a usklađeni su sa Nacionalnom šumarskom politikom. Nacionalna inventura šuma obavlja se radi izrade strateških planskih dokumenata u šumarstvu i razmjene informacija u skladu sa zakonom (na nacionalnom) i globalnom nivou.

Pravci i Vizija Strategije razvoja šuma i šumarstva 2023.-2028. godine

U metodološkom smislu, sistem strateškog planiranja u Crnoj Gori počiva na Uredbi o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata („Službeni list CG“, br. 54/2018). Ova uredba postavlja ključne principe, uključujući usklađenost, finansijsku održivost, odgovornost, saradnju, transparentnost, kontinuitet, efikasnost i racionalno planiranje.

Ukratko, integracija predloženih izmjena Zakona o šumama i Strategije razvoja šuma i šumarstva odražava opredjeljenje Vlade Crne Gore ka održivom i efikasnom gazdovanju šumama, uzimajući u obzir nacionalne i evropske smjernice.

Cilj Strategije za razvoj šuma i šumarstva u Crnoj Gori je postavljanje temelja za sveobuhvatno unaprjeđenje ovog ključnog sektora. S obzirom na kompleksnost izazova i potrebom za održivim upravljanjem resursima, Strategija se fokusira na nekoliko ključnih pravaca:

Prvo, posebna pažnja posvećena je analizi trenutnog stanja šuma i šumarstva kroz detaljnu procjenu. Ovaj korak ima za cilj identifikaciju postojećih problema i izazova kako bi se kasnije mogla formirati održiva strategija razvoja.

Strategija ističe važnost promocije šumarstva kao ključnog sektora, te potiče investicije radi unaprjeđenja infrastrukture i tehnologije u šumskom sektoru. Ovaj pravac ima za cilj stvaranje povoljnog okruženja za ulaganja, što će dodatno doprinijeti dugoročnom održivom razvoju šumarstva.

U okviru nove predložene strategije definisani su strateški ciljevi, čije bi sprovođenje obezbijedilo set pozitivnih efekata kako na ekonomskom, tako i na ekološkom i socijalno-kulturološkom polju. Strateški ciljevi, nove Strategije o šumama predviđene za period 2023.-2028. godine, su usaglašeni sa prethodnim strategijama Crne Gore i predstavljaju unaprijeđenu verziju, a isto tako su kompatibilni sa dugoročnim ciljevima Evropske zajednice.

Nova Strategija EU za šume do 2030. godine³

Cilj nove Strategije Evropske Unije za šume temelji se na Evropskom zelenom planu i Strategiji EU za biodiverzitet do 2030. godine i prepoznaje centralnu i multifunkcionalnu ulogu šuma, kao i doprinos šumara i čitavog lanca vrijednosti zasnovanog na šumama u postizanju održivog i klimatski neutralnog ekonomskog sistema do 2050. godine, uz istovremeno obezbjeđivanje obnove, otpornosti i adekvatne zaštite svih ekosistema. Ova strategija zamjenjuje strategiju EU o šumama usvojenju 2013. i ocjenjenu 2018. godine.

Obaveze i predložene akcije u strategiji imaju za cilj doprinijeti ostvarivanju cilja EU, koji podrazumijeva smanjenje emisija gasova staklene bašte za najmanje 55% do

³ EUR-Lex - 52021DC0572 - EN - EUR-Lex (europa.eu)

2030. godine, kako je propisano u Evropskoj klimatskoj uredbi. Ove mjere će se sprovesti kroz akcije definisane u paketu za cilj od 55%. U skladu s klimatskom regulativom, ostvarenje postavljenog cilja do 2030. i klimatske neutralnosti zahtijevaće prioritizaciju brzog i predvidljivog smanjenja emisija, istovremeno jačajući sposobnost prirodnih ponora za apsorpciju emisija. Ova strategija odražava predanost relevantnih institucija EU i država članica ka postizanju održive i klimatski neutralne budućnosti. Strategija postavljena u skladu s revidiranom Uredbom o korišćenju zemljišta, konverziji zemljišta i šumarstvu jasno ističe ulogu emisija gasova staklene bašte i njihovo uklanjanje putem šuma i šumskih proizvoda u ostvarivanju ambicioznog cilja Unije za neto uklanjanje od -310 miliona tona ekvivalenta ugljen-dioksida. Fokus je na uspostavljanju okvira politike za rastuće, zdrave, raznovrsne i otporne šume u EU koje ne samo da podržavaju ambicije za biodiverzitet, već i pružaju sredstva za život u ruralnim područjima. Ova strategija dodatno podržava održivu šumsku bioekonomiju, postavljajući temelj na najodrživijim praksama upravljanja šumama.

U Strategiji EU za šume postavljeni su ključni ciljevi za narednu deceniju, s fokusom na održivost šumskih ekosistema, multifunkcionalnost šuma te podršku održivoj bioekonomiji. Strategija kombinuje regulatorne, finansijske i dobrovoljne mjere kako bi se ostvarili konkretni planovi do 2030. godine, uključujući jačanje zaštite i obnove šuma, unaprijeđenje održivog gazdovanja, te poticanje inovacija i sadnje novih stabala. Ova sveobuhvatna strategija usmjerena je ka postizanju klimatski neutralne budućnosti i zamjeni fosilnih goriva održivim praksama upravljanja šumama. Strategija se takođe fokusira na održivo pošumljavanje i praćena je planom za sadnju najmanje 3 milijarde dodatnih stabala u EU do 2030. godine.

Iako se strategija fokusira samo na šume u EU i ima za cilj da da važan doprinos EU ciljevima održivog razvoja UN do 2030. godine, posebno cilju 15, ona prepoznaje da su izazovi povezani sa šumama globalni, a to je jer šume predstavljaju ključni akter u održavanju biodiverziteta i klimatske regulacije, i njihov značaj se prostire van granica EU.

Visoke ambicije za šume u skladu su sa nastojanjem EU da bude nosilac klimatskog programa i da se implementira Strategija EU za biodiverzitet do 2030. godine, potrebno je to pratiti odgovarajućim mjerama i aktivnostima. Mjere koje Strategija EU nalazi u svojoj novoj strategiji su sledeće:

1. Podrška socioekonomskim funkcijama šuma za uspješna ruralna područja i podsticanje bioekonomije zasnovane na šumama u granicama održivosti

Održivo drvo i nedrvne sirovine su ključni u tranziciji EU prema održivoj i klimatski neutralnoj ekonomiji. Proizvodi od drveta mogu doprinijeti postizanju klimatske neutralnosti skladištenjem ugljenika i zamjenom fosilnih materijala. Korišćenje drveta treba optimizovati u skladu s kaskadnim principom, dajući prednost dugovječnim materijalima i proizvodima. Inovacije u preradi drvenih materijala takođe

mogu smanjiti ekološki otisak. Kratkotrajni proizvodi od drveta imaju važnu ulogu kao zamjena za fosilne proizvode, posebno koristeći drvo nepogodno za dugovječne materijale. Šume ne pružaju samo drvene proizvode, već i dodatne proizvode i usluge, podržavajući ruralna područja. Strategija EU za šume teži jačanju održive bioekonomije šuma u skladu s ciljevima biodiverziteta i klimatskih ambicija EU.

1.1 Obezbeđivanje održivog korišćenja drvnih resursa za bioenergiju

Bioenergija na bazi drvene biomase trenutno je glavni izvor obnovljive energije u EU, čineći 60% ukupne obnovljive energije. Da bi se postigli ciljevi smanjenja emisija za najmanje 55% do 2030. godine, zemlje članice moraju značajno povećati udio obnovljivih izvora energije. Bioenergija će i dalje imati ključnu ulogu, ali uz održivu proizvodnju i efikasnu upotrebu drvene biomase, poštujući principe kaskade, smanjenje ponora ugljenika i ciljeve biodiverziteta. Strategija EU o biodiverzitetu 2030. naglašava potrebu minimiziranja korišćenja čitavog drveća za proizvodnju energije, a revizija Direktive o energiji iz obnovljivih izvora uvodi stroge kriterijume održivosti i proširuje zaštitne mjere, posebno zabranjujući vađenje biomase iz primarnih šuma i njeno ograničavanje u šumama sa velikim biodiverzitetom kako se ne bi negativno odrazilo na zaštitu prirode.

1.2 Promovisanje održive šumske bioekonomije za dugoročne proizvode od drveta

U granicama održive dostupnosti i snabdijevanja drvetom, sektor zasnovan na šumama ima značajan ekonomski potencijal da unaprijedi proizvodnju održivog i legalno sječenog drveta za kružne i dugoročne materijale i proizvode. Za ovo je neophodno stimulisati potražnju u industrijama na kraju proizvodnog lanca i promovisati prakse gazdovanja šumama i proizvodne alate i postupke koji su bolje prilagođeni različitim budućim šumskim resursima.

Da bi se povećala ponuda dugotrajnih proizvoda od drveta potrebna su ulaganja u cijeli lanac prerade drveta. Drvoprerađivačku industriju treba podržati da se bolje prilagodi promjenljivim i raznovrsnim šumskim resursima. Investicije treba usmjeriti i na proizvodnju dugotrajnih proizvoda od drveta od trupaca slabijeg kvaliteta, od više vrsta tvrdog drveta i uz predviđanje sve veće fluktuacije proizvodnje tokom vremena.

Iz ove perspektive, najvažnija uloga proizvoda od drveta je da pomognu transformaciju građevinskog sektora iz izvora emisije gasova staklene bašte u ponor ugljenika, kao što je utvrđeno u Strategiji za Talas obnove i Novoj evropskoj inicijativi Bauhaus. Sa tržišnim učešćem manjim od 3%, proizvodi od drveta su i dalje samo mali dio građevinskog materijala u Evropi, u kojoj još uvijek u velikoj mjeri dominiraju energetski intenzivni materijali i materijali na bazi fosilnih goriva. Komisija će razviti plan za smanjenje emisija ugljenika tokom čitavog životnog ciklusa zgrada do 2050. U kontekstu revizije Uredbe o građevinskim proizvodima, Komisija će razviti standardnu,

pouzdanu i transparentnu metodologiju za kvantifikaciju klimatskih prednosti drvenih građevinskih proizvoda i drugog građevinskog materijala.

Potrebne su i mjere na strani potražnje za promovisanje upotrebe proizvoda od drveta u EU, uključujući borbu protiv zabluda o riziku od požara i manjoj trajnosti, kao i prepoznavanje višestrukih prednosti proizvoda od drveta u smislu smanjenja zagađenja i potrošnje energije tokom izgradnje, upotrebe i faze razgradnje. Građevinske inženjere i arhitekthe treba podsticati da projektuju drvene zgrade.

1.3 Promovisanje nedrvne bioekonomije zasnovane na šumama, uključujući ekoturizam

Šume EU obezbeđuju visoko vrijedne nedrvne proizvode, kao što su pluta (80% svjetske proizvodnje), smola, tanini, krmno bilje, lekovito i aromatično bilje, voće, bobice, orasi, korjenje, pečurke, sjeme, med, ukrasno bilje i druge, koje često koriste lokalne zajednice. One čine oko 20% utvrđene vrijednosti šuma, a njihov potencijal za generisanje dodatnog prihoda za zajednice koje posjeduju ove šume može se dalje promovisati i podržavati u saradnji sa nacionalnim i lokalnim organima i akterima.

Ovo se posebno odnosi na sektor turizma vezan za prirodu, koji ima značajan potencijal za rast. Bolest COVID-19 je izuzetno teško pogodila evropski turistički sektor, ali je pandemija povećala i potražnju za turizmom u prirodi i otvorenim destinacijama koje su blizu i gdje nema mnogo ljudi. Rastući trend turizma u prirodi i usluga za dobrobit ljudi zasnovanih na prirodi, pod uslovom da se poštuju ekološki kapaciteti i relevantno zakonodavstvo, prilika je da se ubrza zelena tranzicija sektora turizma i pruža značajne mogućnosti za ostvarivanje prihoda u ruralnim područjima i povećanje dobrobiti ruralnih područja, dok istovremeno dalje promoviše očuvanje biodiverziteta i očuvanje zaliha ugljenika.

2. Zaštita, obnova i širenje šuma EU u cilju borbe protiv klimatskih promjena, preokretanja procesa gubitka biodiverziteta i obezbjeđivanja otpornih i multifunkcionalnih šumskih ekosistema

S obzirom na klimatske promjene i gubitak biodiverziteta, postoji hitna potreba za uvođenjem sistema adaptivne obnove šuma i upravljanja zasnovanog na ekosistemu koji jačaju otpornost šuma u EU. Ovo je preduslov da šume budu u stanju da ispune svoje socioekonomske i ekološke funkcije za buduće generacije i omoguće naprednu bioekonomiju zasnovanu na šumama u narednim decenijama. Međutim, takođe je neophodno izbjeći povećanje društveno-ekonomskih troškova zbog šumskih katastrofa i zaštititi ljude, zemljište i kuće od poplava, požara i klizišta, sačuvati zalihe ugljenika, funkciju ponora i druge usluge ekosistema koje pružaju šume, a koje su ključne za čoveka, zdravlje i blagostanje, kao što su čist vazduh, regulacija vode i staništa za različite žive vrste koje žive u njima.

Da bi se poboljšala otpornost i adaptacija šuma, neophodno je ojačati zaštitu i

obnovu šumskog biodiverziteta i usvojiti prakse gazdovanja šumama koje favorizuju biodiverzitet. Prema Svjetskom ekonomskom forumu, očuvanje i obnova šuma i njihovo održivo gazdovanje mogli bi stvoriti poslovne prilike u vrijednosti od 190 milijardi evra i 16 miliona radnih mjesta u svijetu do 2030. godine.

Pored toga, potrebni su nam pouzdani pristupi kada je u pitanju smanjenje rizika u kontekstu značajne neizvjesnosti u vezi sa šumama u budućnosti. Klimatske promjene podrazumjevaju promjenu šuma. Evropske vegetacijske zone su počele da se pomjeraju naviše i na sjever, što je u većini mjesta izazvalo transformaciju šumskih ekosistema. To znači da postoji vrlo malo šuma koje neće biti snažno pogođene klimatskim promjenama ili koje neće zahtijevati hitne mjere upravljanja kako bi se smanjila njihova osjetljivost na klimatske promjene.

2.1 Zaštita preostalih primarnih i starih šuma (prašuma) EU

Kako bi se priroda nesmetano razvijala i napredovala, Strategija EU o biodiverzitetu do 2030. godine predlaže opšti cilj zaštite najmanje 30% kopnene površine EU pod efektivnim sistemom upravljanja, od čega 10% zemlje EU treba da bude pod strogim zakonima zaštite. Šumski ekosistemi će morati da doprinesu ovom cilju.

Prije svega, sve primarne i stare šume moraće da budu strogo zaštićene. Procijenjena pokrivenost ovih šuma je samo oko 3% šumskog zemljišta u EU, a površine na kojima se nalaze uglavnom su male i fragmentovane. Primarne i stare šume spadaju među najbogatije šumske ekosisteme u EU, ali su i skladište značajnih zaliha ugljenika, a istovremeno uklanjaju ugljenik iz atmosfere i izuzetno su važne za biodiverzitet i pružanje ključnih usluga ekosistema.

Međutim, i dalje postoji hitna potreba za mapiranjem primarnih i starih šuma i uspostavljanjem sistema za njihovu zaštitu.

2.2 Osigurati obnovu šuma i poboljšano održivo gazdovanje šumama u cilju prilagođavanja klimatskim promjenama i otpornosti šuma

Gazdovanje svim šumama treba sve više usmjeravati ka njihovom biodiverzitetu, uzimajući u obzir razlike u prirodnim uslovima, biogeografskim regionima i tipologiji šuma. Postoje velike mogućnosti za mjere koje istovremeno poboljšavaju produktivnost šuma, proizvodnju drveta, biodiverzitet, funkciju ponora ugljenika, zdrava svojstva zemljišta i otpornost na klimatske promjene. Veća raznovrsnost šumskih ekosistema i vrsta i korišćenje dobro prilagođenih genetskih resursa i pristupa gazdovanju šumama zasnovanih na ekosistemima mogu povećati dugoročnu prilagodljivost i kapacitet šuma za oporavak i samoorganizovanje.

Pored toga, određene prakse upravljanja koje podržavaju biodiverzitet i otpornost su ključne u ovom kontekstu, kao što je stvaranje ili održavanje, na nivou sastojine i pejzaža, genetski i funkcionalno raznovrsnih mješovitih šuma, posebno onih sa više listopadnih i četinarskih stabala i vrsta različite biotičke i abiotičke osjetljivosti i sa

različitim mehanizmima oporavka nakon poremećaja, umjesto sadnje monokulturnih zasada (ili plantaža).

Posebno je važno voditi računa o šumskoj podlozi zbog snažne međuzavisnosti drveća i tla na kome raste. Za zdrav razvoj drveća, korjenje drveća mora da dobije sve neophodne elemente i hranljive materije iz zemljišta. Stoga, kao osnovni preduslov za zdrave i produktivne šume, svojstva zemljišta i usluge ekosistema moraju biti zaštićeni.

2.3 Pošumljavanje i pošumljavanje biodiverzitetnih šuma

Spontana obnova šuma kroz prirodnu sukcesiju je glavni pokretač povećanja šumskih površina u EU, što se uglavnom odnosi na napuštanje poljoprivrede i ruralnih područja. Ali takođe postoji potencijal da se proširi pokrivenost šuma i drvećem u EU kroz aktivno i održivo pošumljavanje, pošumljavanje i sadnju drveća. Ovo se uglavnom odnosi na urbana i prigradska područja (uključujući, na primjer, gradske parkove, drveće na javnim i privatnim površinama, ozelenjavanje zgrada i infrastrukture i urbane bašte) i poljoprivredne površine (između ostalog na napuštenim površinama i kroz agrošumarstvo i silvopastoralne sisteme, odlike predjela i uspostavljanje ekoloških koridora). Važno je iskoristiti ovaj potencijal jer je poboljšano pošumljavanje takođe jedna od najefikasnijih strategija za ublažavanje klimatskih promjena i rizika od katastrofa u sektoru šumarstva, stvara velike mogućnosti zapošljavanja, na primjer u oblasti sakupljanja i uzgoja sjemena, sadnje sadnica i obezbeđivanje njihovog razvoja, i pružanje socioekonomske koristi lokalnim zajednicama. Strategija EU o biodiverzitetu do 2030. godine utvrđuje obavezu da se do 2030. posadi najmanje tri milijarde dodatnih stabala uz puno poštovanje ekoloških principa. Vremenom će doprinijeti povećanju šumskog pokrivača u EU, a samim tim i ponoru ugljenika u tlu i njegovim zalihama. Takođe će doprinijeti podizanju društvene svijesti i posvećenosti, postizanju cilja da Evropa postane prvi klimatski neutralan kontinent do 2050. godine, obnavljanju biodiverziteta i cirkularne ekonomije.

2.4 Finansijski podsticaji za vlasnike i upravljače šuma za povećanje kvantiteta i kvaliteta šuma u EU

Za privatne vlasnike i menadžere, posebno malih farmi, šume su često glavni izvor sredstava za život, a većina njihovih prihoda danas dolazi od nabavke drveta. Ostale koristi, posebno pružanje usluga ekosistema, se rijetko ili nikada ne nagrađuju. To se mora promijeniti. Vlasnicima i upravljačima šuma potrebni su pokretači i finansijski podsticaji kako bi, pored drvnih i nedravnih materijala i proizvoda, mogli pružiti usluge ekosistema kroz zaštitu i obnovu šuma i povećati otpornost svojih šuma uvođenjem praksi gazdovanja šumama koje su najkorisnije za klimu i biodiverzitet.

3. Strateško praćenje šuma, izvještavanje i prikupljanje podataka

Strateško planiranje šuma u svim državama članicama EU na nacionalnom i, gde je to moguće, regionalnom nivou zasnovano na pouzdanom praćenju i podacima, transparentnom upravljanju i koordinisanoj komunikaciji na nivou EU neophodno je da bi se postigli zajednički dogovoreni ciljevi EU, posebno u smislu prelaska na klimatski neutralnu ekonomiju i ostvarivanje biodiverziteta i cirkularne ekonomije, uključujući ciljeve uklanjanja utvrđene u predloženoj revidovanoj *Uredbi o korišćenju zemljišta, konverziji zemljišta i šumarstvu*.

U tu svrhu, a u zavisnosti od procjene uticaja, Komisija će predstaviti zakonski predlog okvira za praćenje, izvještavanje i prikupljanje podataka o šumama. Ovo će uspostaviti integrisani okvir za praćenje šuma na nivou EU koristeći tehnologije daljinskog otkrivanja i geoprostorne podatke integrisane sa praćenjem na terenu, čime će se poboljšati tačnost monitoringa.

Kada je u pitanju monitoring, akcenat bi trebalo da bude na redovnom i češćem, isplativijem izvještavanju i ažuriranju podataka o prioritarnim temama relevantnim za politiku EU, kao što su efekti klimatskih promjena, biodiverzitet, zdravlje, šteta, invazivne strane vrste, gazdovanje šumama i korišćenje biomase u različite društveno-ekonomske svrhe. Monitoring mora biti sproveden sa visokom prostornom i vremenskom granularnošću. Pravovremenost je posebno važna zbog brze pojave šumskih elementarnih nepogoda.

4. Snažan program istraživanja i inovacija za poboljšanje našeg znanja o šumama

Istraživanja i inovacije će povećati efikasnost poboljšanog održivog gazdovanja šumama u promjenljivoj klimi, uključujući bolje razumjevanje efekata klimatskih promjena, doprinoseći većoj raznolikosti šuma i genetskih resursa, i pružanjem praktičnih, na dokazima zasnovanih smjernica za ublažavanje klimatskih promjena i prilagođavanje promjene u skladu sa ciljevima biodiverziteta.

5. Inkluzivan i konzistentan okvir EU za upravljanje šumama

Za širi doprinos šuma ciljevima Evropske zelene agende, kako je predstavljeno u strategiji, uključujući klimu, biodiverzitet i održivu bioekonomiju, potrebna je inkluzivnija i harmonizovanija struktura upravljanja šumama EU koja odražava sve ciljeve nove Strategije EU za šume i njihovo povezivanje. Trebalo bi da obezbjedi poboljšanu koordinaciju različitih politika i olakša multidisciplinarnu razmjenu, uz učešće širokog spektra stručnjaka i zainteresovanih strana. S obzirom na sve veće interesovanje evropske javnosti za budućnost šuma EU, treba garantovati transparentnost upravljanja kako bi svi mogli da prate postizanje ciljeva nove strategije EU za šume.

6. Jačanje implementacije i primjene postojećih zakonskih normi EU

Neophodno je ojačati implementaciju i primjenu pravnih dostignuća EU relevantnih za gazdovanje šumama. Direktiva o staništima i Direktiva o pticama predviđaju očuvanje velikog broja šumskih staništa i životinjskih i biljnih vrsta povezanih sa šumama. Direktiva o ekološkoj odgovornosti propisuje sprječavanje i otklanjanje ekoloških šteta koje obuhvataju šumska staništa. Direktiva o zaštiti životne sredine kroz krivično pravo inkriminiše određena ponašanja koja uključuju nanošenje štete zaštićenim šumama. U okviru Evropskog zelenog plana, Komisija namjerava da predloži reviziju te direktive kako bi je ojačala. Direktiva o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu i Direktiva o procjeni uticaja na životnu sredinu su relevantne za određene planove, programe i projekte u oblasti šumarstva. Direktiva o javnom pristupu informacijama o životnoj sredini predviđa pružanje informacija o životnoj sredini, uključujući planove gazdovanja šumama. Uredbom EU o drvetu zabranjuje se ulazak nelegalnog drveta u EU i utvrđuju se obaveze privrednih subjekata koji stavljaju drvo i drvene proizvode na tržište EU.

Nezakonita sječa je posebno zabrinjavajuća kada se radi o prašumama i starim šumama ili šumskim staništima od kojih je ostalo vrlo malo jer su nepopravljivo oštećena. Propadanje šuma ili nedovoljno poboljšanje stanja očuvanosti šuma može biti uzrokovano i lošom implementacijom relevantnih pravnih dostignuća. Komisija će nastojati da poboljša usklađenost na nacionalnom nivou jačanjem dijaloga sa nadležnim organima pojedinih država članica i bliskom saradnjom sa državama članicama i evropskim mrežama agencija za životnu sredinu, inspektora, policije, tužilaca i sudija, nadovezujući se na smjernice koje su već pripremljene u saradnji sa njima i koje podržavaju, i da pojačaju primjenu zakona, između ostalog, po potrebi i primjenom postupaka zbog kršenja. Komisija je pokrenula postupak za kršenje šumarskih aktivnosti koje su u suprotnosti sa Direktivom o staništima, Direktivom o pticama, Direktivom o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Uredbom EU o drvetu i Direktivom o javnom pristupu informacijama o životnoj sredini.

**Nacrt nove
Strategija
razvoja šuma
i šumarstva
za period
2023.-2028.
godine**

U okviru nacrtu nove Strategije razvoja šuma i šumarstva za period 2023.-2028. godine predloženo je pet strateških ciljeva, niz operativnih ciljeva kao i veliki broj mjera i aktivnosti za njihovu realizaciju.



Strateški cilj 1: Obezbjedivanje osnova održivog upravljanja šumama Crne Gore poštujući princip polifunkcionalnosti šumskih ekosistema

Realizacija ovog strateškog cilja, a na bazi analize iz drveta problema i datih smjernica razvoja, podrazumijeva tri (3) ključna operativna cilja u šumarstvu, a to su:

- Operativni cilj 1.1: Unaprijeđivanje zatečenog stanja šuma;
- Operativni cilj 1.2: Uvećanje stepena šumovitosti (podizanjem novih šuma, pošumljavanjem);
- Operativni cilj 1.3: Borba protiv smanjenja šumovitosti i degradacije šuma na regionalnom nivou.

Neophodan uslov za realnost ispunjenja ovih OC je obezbijeđen kontinuitet izrade operativnih planova u šumarstvu u skladu sa Zakonom o šumama čl. 10: planom razvoja šuma za šumska područja i program gazdovanja šumama za gazdinske jedinice.

Strateški cilj 1 je komplementaran i sa istovjetnim ciljevima u Strategiji 2014. i reviziji strategije 2018. godine. Operacionalnost strateških ciljeva će se obezbijediti jasnim definisanjem operativnih ciljeva.

Operativni cilj 1.1. Unaprijeđivanje zatečenog stanja šuma

Šume u kojima dominira izdanačko porijeklo (posebno u privatnom vlasništvu), nedovoljna obraslost, nepovoljna (skromna) mješovitost, znatno učešće neobraslog šumskog zemljišta, znatno prisustvo krša, dijelom razrijeđenost sklopa do izražene degradiranosti sastojina i staništa, usitnjenost posjeda u privatnom sektoru i sve ugroženije zdravstveno stanje šuma biotičkim i abiotičkim faktorima rizika na državnom nivou će se obezbijediti intenziviranjem mjera i aktivnosti prevashodno uzgojnog ili karaktera odmjerenog i umjerenog korišćenja.

Mjera / aktivnost:

1.1.1 Prirodno obnavljanje visokih šuma

Prirodno obnavljanje visokih šuma u Crnoj Gori je ključna praksa u šumskom gazdovanju. U 2023. godini, prinos utvrđen Godišnjim programom gazdovanja šumama na obnovi šuma – izkazan površinom je 226,50 ha, što je manje od 10% procjenjene potrebe. Ova praksa je posebno bitna za zrele sastojine visokog porijekla. Planiranje obnove šuma je direktno povezano s poboljšanjem kvaliteta šumskih resursa, bioekološkom stabilnošću sastojina i zaštitom podmlatka. Uvođenje GIS tehnologije olakšava praćenje i kontrolu izvršenja planova. Prvi koraci u implementaciji uključuju obuku kadrova, izradu realnih planova gazdovanja šumama i kontrolu kvaliteta izvršenja.

Očekuje se da će realizacija plana donijeti ekonomske i ekološke koristi, uključujući prihod od 10,539,106 €. Finansiranje se obično integriše u troškove sječe i uspostave šumskog reda. Prvi uslov za sprovođenje ovih mjera je formiranje privrednog društva koje obuhvata ovu vrstu aktivnosti. Plan se očekuje da se sprovodi kontinuirano od 2024. godine.

1.1.2 Prebirna sječa

Prebirna sječa u državnim šumama Crne Gore obuhvata 50,964 ha, s naglaskom na mješovitim šumama jele, smrče, bukve. Zapremina varira prema vrsti šuma, pri čemu jele i smrče imaju visoku zapreminu. Prioritet treba posvetiti forsiranju jele na račun ostale dvije vrste s tim da učešće bukve ne treba biti ispod 20% na boljim i 40% na lošijim staništima. Planiranje prinosa se odvija u dvije faze – sanitarnoj i komercijalnoj. Očekivani rezultati uključuju stalnost podmlađivanja, povećanje proizvodne osnovice, podršku jakim stablima te povećanje obraslosti sastojina. Prebirna sječa ima sintezni karakter, integrirajući mjere uzgojnog karaktera, a monitoring zdravstvenog stanja je ključan. Implementacija uključuje obuku kadrova i redovnu godišnju obuku od inženjerskih operativaca do izvođača radova u korišćenju šuma u svojoj složenosti.

Vrijeme na koje se odnosi prethodna ocjena je 5 godina iako je za bolje razumjevanje nekih ocjena korišćen period od 10 godina, i u kalkulaciji potencijalnog prinosa pošlo se od slobodne ophodnjice od 10 g. a očekivani učinci obuhvataju ekonomske i ekološke koristi, s očekivanim prinosom od 3,820,155 €. Finansiranje prebirnog sistema gazdovanja u redovnim okolnostima ima karakter samoodrživosti, s ciljnim grupama koje uključuju Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Privredno društvo, Upravu za gazdovanjem šumama i lovištima, Inspeksijsku službu i lokalno stanovništvo.

1.1.3 Popunjavanje nedovoljno obraslih sastojina

U Crnoj Gori, šumske sastojine s kritičnim obrastom manjim od 50% zauzimaju značajnu površinu, s posebnim naglaskom na one u državnom vlasništvu. Veliki dio šuma se suočava s granicom kritičnog obrasta, izlažući ih potencijalnim gubicima u proizvodnji od oko 350,000 m³ godišnje. S obzirom na uticaj klimatskih promjena, očekuje se nestabilnost ovih sastojina, naročito na abiotičke negativne uticaje. Planirano rješenje obuhvata popunjavanje nedovoljno obraslih sastojina putem sadnje autohtonih vrsta drveća i podsijavanjem sjemena, s fokusom na očuvanje bioraznovrsnosti i prilagođavanje klimatskim promjenama. Očekivani rezultati uključuju poboljšanje strukture sastojina, povećanje proizvodnih efekata, asimilacije ugljenika, proizvodnost sastojina te očuvanje biodiverziteta. Mjera je usklađena sa setom uzgojnih mjera usmjerenih na unaprijeđivanje zatečenog stanja šuma, a planirani koraci uključuju obuku kadrova, plansko pretpostavljanje mjere u operativnim planovima, te mjere preventivne zaštite uz monitoring i primjenu odgovarajućih mjera. Iako se realizacija

odnosi na pet godina, ova mjera ima dugoročni karakter u budućnosti. Finansiranje je vezano uz sistem gazdovanja na godišnjem nivou, a ključni preduslov je raspoloživa radna snaga i planska operacionalnost.

1.1.4 Njega podmladka i mladika (osvjetljavanje, okopavanje, uklanjanje korova i dr.)

Mjere njege podmlatka i mladika u šumama Crne Gore imaju za cilj povećanje sigurnosti razvoja mladih sastojina. Površina u razvojnoj fazi mladika u državnim šumama iznosi 2189 ha. Ove mjere obuhvataju uklanjanje korova, osvjetljavanje i uklanjanje predrasta, prilagođavajući se specifičnostima svake sastojine. Njihov obim zavisi od terenske inventure i “mekih” informacija o stanju sastojine. Očekivani rezultati uključuju osiguranje nesmetanog razvoja sastojina, postizanje željenog sastava drveća, i očuvanje biodiverziteta. Mjere su integralni dio operativnih planova i slijede planove melioracije izdanačkih ili degradiranih šuma. Ova mjera doprinosi zdravom razvoju sastojina i dugoročno očuvava funkcionalnost planskih jedinica. Planiranje i provođenje ovih mjera odnosi se na ulazak u šumu s ciljem praćenja i primjene zakonitosti prirodnih procesa. Obuka izvođača radova, planiranje na lokalnom nivou i primjena zaštite na radu su ključni koraci. Finansiranje ove mjere vezano je uz opšti sistem finansiranja gazdovanja šumama i godišnji budžet Privrednog društva koje upravlja šumama.

1.1.5 Čišćenje guštika i kresanje grana

Mjere čišćenja guštika i kresanja grana u šumama Crne Gore, posebno u državnom vlasništvu, imaju cilj unaprijediti kvalitet i vitalnost sastojina. Prema klasiци gajenja šuma, čišćenje je mjera njege koja se izvodi po principu negativne selekcije. U okviru nje se pretiče prirodni proces koji usled sklapanja sastojine i formiranja sklopa dovodi do vrlo izražene konkurentne borbe i u prvi plan ističe najjača stabla. Orezivanje grana primjenjuje se radi oblikovanja krošnje ili poboljšanja kvaliteta debla. Očekivani rezultati obuhvataju uticaj na kvalitet buduće sastojine, promjenu razmjera smjese, estetsko uređenje prostora te postizanje funkcionalnog optimuma. Mjera je povezana s planovima gajenja i čini integralni dio njege šuma. Planiranje i obuka kadrova ključni su koraci prije implementacije ove prakse, a vremenski okvir njezinog ostvarenja je dugoročan. Finansiranje je potrebno osigurati kroz godišnje budžete, uz mogućnost ostvarivanja dodatnih prihoda prodajom materijala dobijenih čišćenjem i kresanjem grana kao energenata. Ključni preduslov je dostupnost obučene radne snage.

1.1.6 Prorede letvenjaka i srednjedobnih sastojina

Ova mjera, koja obuhvata prorede letvenjaka i srednjedobnih sastojina u šumama Crne Gore, ima integrirani pristup uzgoju i korišćenju drvnih resursa. Površina na kojoj

se mogu planirati proredni zahvati u šumama državnog vlasništva iznosi 63,181 ha. Proredni prinosi u državnim i privatnim šumama, uz intenzitet od 15% i periodicitet od 15 godina, ocjenjuju se na 39,920 m³ i 29,370 m³, redom. Prorede imaju niz pozitivnih efekata, uključujući zamjenu prirodne selekcije, regulaciju sastava šuma, poboljšanje zdravlja sastojina, i stvaranje povoljne mikroklimе. Proreda čini oko 40% ukupnog prinosa u uređenim šumskim kompleksima. Konačno, tehnološki postupak se mora usmjeriti na veći procenat korišćenja biomase (u evropskom okruženju, s obzirom na intenzitet korišćenja, usvojena je obaveza da poslije sječe u šumi ostaje samo 2-4% sitne granjevine i dr. ostataka, kako bi se obnovom humusnog sloja očuvao proizvodni kapacitet staništa). Očekivani ciljevi uključuju odabiranje i podršku najkvalitetnijih jedinki, njegu visinskog i debljinskog prirasta, te ostvarivanje prethodnog prinosa od 234,032 m³. Finansiranje se integrira u budžet Privrednog društva, a preduslov za izvršenje je dostupnost obučene radne snage. Uvođenje planova razvoja šuma na opštinskom nivou do 2028. dodatno će unaprijediti upravljanje privatnim šumama.

Operativni cilj 1.2. Uvećanje stepena šumovitosti (podizanjem novih šuma pošumljavanjem).

Na osnovu prikaza stanja šuma i šumovitosti može se konstatovati, izražena šumovitost Crne Gore, što je (nadamo se bio) i jedan od motiva za proglašenje ekološke države. Pri tom, znatno učešće neobraslog šumskog zemljišta, pojednostavljeno ocjenjeno, ukazuje na nedovoljno održiv odnos prema proizvodnoj osnovici. Činjenica je da do sad nije realnije utvrđivana optimalna šumovitost Crne Gore u odnosu na višefunkcionalni održiv pristup i ekološki servis koji šuma svojom postojanošću obezbijeduje. Površina šumskog zemljišta je 137 480 ha ili 9, 9%. Iako nije izvršeno mapiranje u odnosu na buduća regionalna pošumljavanja jasno je da se povećanjem površine pod šumom (uvažavajući ekološke karakteristike prostora i njihov socio-kulturni značaj) ciljevi održivosti čine realnijim.

Mjera/aktivnost:

1.2.1 Kartiranje površina za pošumljavanje

Kartiranje površina za pošumljavanje u Crnoj Gori predstavlja ključni korak u razvoju operativnih planova i programa pošumljavanja. Ova metoda, zasnovana na deduktivnom pristupu, obuhvata izradu Mapa pošumljavanja, uzimajući u obzir prirodne karakteristike prostora kao što su klima, geologija, zemljište, erozija, hidrografija, i drugi relevantni faktori. Planira se stvaranje novih šuma na oko 36,000 hektara šumskog zemljišta.

Izrada mapa zahtijeva multi disciplinarni pristup, a planirana realizacija mjere je u periodu 2024.-2025. godine. Finansiranje se očekuje iz budžeta Crne Gore, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstva ekologije, te donacija

iz međunarodnih fondova. Osnovni predušlov je usvajanje konkretne Strategije i prisustvo inženjerski obučene radne snage.

1.2.2 Razgraničenje proizvodne osnovice (proizvodno zemljište) na poljoprivredno i šumsko zemljište

Mjera razgraničenja proizvodne osnovice (proizvodnog zemljišta) na poljoprivredno i šumsko zemljište predstavlja ključan korak za održivo planiranje i izvršenje operativnih ciljeva. Dosadašnji planovi nerijetko nisu adekvatno razgraničavali ove dvije kategorije, što može dovesti do nerealnih procjena i neefikasnog korišćenja zemljišnih resursa. Očekivani efekti mjere uključuju održivo i racionalnije korišćenje zemljišta, uz poboljšanje preciznosti kategorizacije i bolje planiranje korišćenja resursa. Ova mjera može biti uvedena već od 2024. godine, uz podršku Državnog budžeta i drugih sektora prepoznatih kao važnih za održivo gazdovanje šumama i poljoprivredom.

1.2.3 Izrada plan(ov)a pošumljavanja

Izrada plana pošumljavanja u Crnoj Gori suočava se s problemima u upravljanju državnim zemljištem, uključujući nepotpun i neažuran katastar. Plan se oslanja na Mapu pošumljavanja, a ažuriranje katastra je ključni predušlov za njegovu održivost. Proces uključuje prikupljanje informacija o staništima, autohtonim vrstama drveća, te uticaju klimatskih promjena na izbor vrsta. Očekivani efekti uključuju povećanje šumovitosti, pozitivan uticaj na klimatske promjene i održivo korišćenje prostora pod šumom. Vrijeme realizacije je planirano za 2024. - 2025. godinu, a izvori finansiranja uključuju državni budžet, opštinske budžete, te resore Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma. Ključni predušlov je prisustvo obučene radne snage.

1.2.4 Pošumljavanje

Mjera pošumljavanja u Crnoj Gori ima za cilj povećanje površine pod šumom, uz podršku Evropske komisije i globalne inicijative za povećanje šumovitosti. Nesigurnost podataka o trenutnoj šumovitosti je izazov, pa se planira udvostručenje dinamike podizanja novih šuma do kraja mandata ove Strategije. Plan pošumljavanja, integralni dio programa gazdovanja šumama, treba se korigovati kako bi se postigao cilj povećanja šumske površine za 1000 ha godišnje. Očekivani efekti uključuju povećanje šumovitosti, pozitivan uticaj na klimatske promjene, održivo korišćenje prostora pod šumom i povećanje proizvodnje drvene biomase. Mjera je povezana s drugim planiranim aktivnostima, a ključni koraci uključuju odobrenje plana pošumljavanja, proizvodnju sadnica, pripremu lokacija, sadnju, nadzor i praćenje izvršenja. Planira se početak realizacije u 2025. godini, a izvori finansiranja uključuju budžet Crne Gore, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo ekologije, pro-

stornog planiranja i urbanizma, kao i donacije UNDP-a i REED+. Osnovni preduslov je prisustvo obučene radne snage i obezbijeden sadni materijal i alati za sadnju.

1.2.5 Njega zasada

Njega zasada predstavlja ključnu mjeru nakon podizanja novih šumskih zasada, s ciljem osiguranja dugoročnog uspjeha njihovog razvoja. Ova mjera obuhvata nadgledanje, čuvanje i njegu zasada. Nadgledanje uključuje stručni nadzor površine u vezi s prirastom i zdravstvenim stanjem, dok čuvanje podrazumijeva zaštitu od različitih ugrožavajućih faktora. Njega zasada je analogna njezi sastojina u ranim fazama razvoja. Vrh obrasca

1.2.6 Proizvodnja sjemena i sadnog materijala

Proizvodnja sjemena i sadnog materijala ključna je za ostvarivanje realnosti budućih planova pošumljavanja u Crnoj Gori. Mjera obuhvata izdvajanje regiona provenijencija na osnovu bioekoloških karakteristika, genetičke varijabilnosti, te osnivanje sjemenskih plantaža i oplemenjivačkih testova. Cilj je obezbijediti dovoljnu količinu sjemena odgovarajućeg kvaliteta, posebno autohtonih vrsta drveća, što će poslužiti kao osnova za pošumljavanje. Očekivani efekti uključuju povećanje otpornosti autohtonih vrsta na klimatske promjene, unaprijeđenje kontrole kvaliteta šumskog reproduktivnog materijala te usklađivanje s međunarodnim standardima kvaliteta sadnog materijala. Finansiranje će se, u većem dijelu, ostvarivati prodajom sadnog materijala, dok se inicijalna sredstva mogu obezbijediti iz državnog budžeta ili budžeta zainteresovanih sektora.

Operativni cilj 1.3. Borba protiv smanjenja šumovitosti i degradacije šuma na regionalnom nivou

Mjera/aktivnost:

1.3.1 Indirektna konverzija izdanačkih šuma

Mjera indirektno konverzije izdanačkih šuma, posebno bukovih u državnom i privatnom vlasništvu u Crnoj Gori ima za cilj optimizaciju proizvodnih efekata i strukture šuma. Fokusira se na prelazak 1/4 površine izdanačkih šuma u visoki uzgojni oblik putem potencijalne indirektno konverzije. U državnom vlasništvu, na 10% zrelih izdanačkih šuma, očekuje se prinos od 54,400 m³/godišnje, dok je za privatna šumska područja očekivani prinos 65,583 m³/godišnje. Očekivani efekti uključuju povećanje učešća visokih šuma, povećanje proizvodnih efekata, poboljšanje sortimentne strukture, produženje trajanja proizvodnog procesa i poboljšanje ekosistemskih usluga. Mjera se može implementirati već od 2024. godine.

1.3.2 Direktna konverzija izdanačkih šuma

Mjera direktna konverzija izdanačkih šuma u Crnoj Gori ima za cilj obuhvatiti šumske komplekse, posebno hrasta kitnjaka, hrasta cera, i ostalih lišćara, kako u državnom tako i u privatnom vlasništvu. Ukupna površina izdanačkih šuma iznosi 65,810 ha, s ukupnom zapreminom od 3,422,410 m³. Konverzijom očekivani godišnji prinos iznosi 110,303 m³. Očekivani efekti mjere uključuju zaustavljanje degradacije, stvaranje stabilnih sastojinskih kategorija, povećanje produktivnosti na 14,065 ha, povećanje prirasta, i akumulaciju CO₂. Implementacija mjere, koja se može započeti već 2025. godine, uključuje pripremu površina, proizvodnju i obezbjeđivanje sadnog materijala, sadnju, nadzor izvršenja i njegu podmlatka. Finansiranje će se osigurati prodajom drveta i iz budžeta Crne Gore, s ciljem održivog gazdovanja šumama.

1.3.3 Supstitucija vrste drveća u devastiranim šumskim ekosistemima

Mjera supstitucije vrste drveća u devastiranim šumskim ekosistemima u Crnoj Gori ima za cilj obuhvatiti izdanačke šume ostalih hrastova i lišćara. Ukupna površina ovih šuma je 42,544 ha, prosječnom zapreminom od 35 m³/ha i prosječnim zapreminskim prirastom od 1.1 m³/ha. Opšte konverziono razdoblje ovih šuma je 60 godina, s očekivanim godišnjim potencijalnim prinosom od oko 24,850 m³. Mjera uključuje supstituciju vrste drveća, posebno pionirskim vrstama u slučaju visokog stupnja degradacije, i korišćenje hidrotampona radi čuvanja vlažnosti staništa. Očekivani efekti mjere uključuju zaustavljanje degradacije, stvaranje stabilnih sastojinskih kategorija, povećanje produktivnosti, te povećanje akumulacije CO₂. Implementacija mjere, koja se može započeti već 2026. godine, uključuje pripremu površina, proizvodnju i obezbjeđivanje sadnog materijala, sadnju, nadzor izvršenja i njegu podmlatka.

1.3.4 Izgradnja i održavanje šumskih puteva

Mjera se fokusira na planiranje, izgradnju i održavanje šumskih puteva u Crnoj Gori kako bi se omogućilo efikasno gazdovanje šumama, te efikasniju borbu protiv šumskih požara. Pored toga, šumski putevi imaju značajnu ulogu za ruralni razvoj, turizam i rekreaciju u šumskim područjima. Trenutno niski stepen otvorenosti šuma ograničava realizaciju potrebnih radova, pa je planirana izgradnja mreže šumskih puteva i vlaka povezanih sa seoskim putevima. Važno je da se prilikom planiranja i izgradnje šumskih saobraćajnica vodi računa o zaštiti prirodnih resursa. Šumske saobraćajnice (protivpožarne pruge i drugi objekti koji služe gazdovanju šumama) planiraju se, grade, održavaju i koriste na način koji ne ugrožava: izvorišta voda i vodne tokove, staništa značajna za opstanak divljih biljnih i životinjskih vrsta, proces prirodnog podmlađivanja u šumi, kulturnu i istorijsku baštinu, ostale opštekorisne funkcije šuma, i stabilnost zemljišta i ne uzrokuje eroziju i bujice. Uvećanje stepena otvorenosti u cilju stvaranja optimalnijih i realnijih uslova za ostvarivanje održivog

upravljanja šumama. Finansiranje će biti osigurano od korisnika šuma, budžeta Crne Gore, sektora turizma, lokalnih samouprava i vlasnika šuma. Uvođenje mjere planirano je već 2025. godine.



Strateški cilj 2: Očuvanje i jačanje kapaciteta šuma za prilagođavanje i otpornost klimatskim promjenama, uključujući prevenciju požara i druga rješenja

Polazeći od zatečenog stanja šuma i imperativa njihove zaštite posebno u svjetlu negativnog uticaja klimatskih promjena, prethodni cilj je podržan sledećim operativnim ciljem:

Operativni cilj 2.1: Zaštita šuma, očuvanje i poboljšanje zdravstvenog stanja

Klimatske promjene se javljaju kao ugrožavajući i ograničavajući faktori u zaštiti biološke raznovrsnosti šumskih ekosistema. Jačanje otpornosti na klimatske promjene podrazumijeva svođenje na minimum izloženosti riziku, smanjenje posljedica uticaja koji nastaju, i/ili omogućavanje ranijeg i povoljnijeg oporavka nakon izlaganja riziku. Šuma je svojom osjetljivošću, migratornom i adaptivnom sposobnošću značajan prostorni element protiv negativnih efekata klimatskih promjena (ekstrema). Preduzimanje odgovarajućih mjera u upravljanju šumama može u izvesnoj mjeri da smanji ekološke i društveno-ekonomske posledice mogućeg propadanja šuma pod uticajem klimatskih promjena.

Operativni cilj 2.1: Zaštita šuma očuvanje i poboljšanje njihovog zdravstvenog stanja

Mjera / aktivnost:

2.1.1 Monitoring štetnog uticaja klimatskih promjena na šumske ekosisteme

Mjera se fokusira na monitoring štetnih uticaja klimatskih promjena na šumske ekosisteme u Crnoj Gori. Osnova za ovo proizlazi iz međunarodnih inicijativa poput Panela o klimatskim promjenama (IPCC) i nacionalnih strategija, uključujući Strategiju niskokarbonskog razvoja i Plan prilagođavanja na klimatske promjene. Cilj je pratiti klimatske promjene, defolijaciju, sušenje, štete od biotičkih štetnih uticaja i zdravstveno stanje šumskog zemljišta putem godišnjeg monitoringa, čime se stvaraju informacije o stanju šuma. Učešće u Međunarodnom kooperativnom programu za procjenu i monitoring efekata zagađenog vazduha na šume dodatno unaprijeđuje praćenje na globalnom nivou. Planira se uvođenje mjere od 2024./25. godine, uz nabavku potrebne opreme, obuku kadrova, prikupljanje podataka i statističku obradu. Finansiranje će biti osigurano iz budžeta Crne Gore, s obzirom na zakonsku obavezu održivog gazdovanja šumama. Ključni preuslovi su imenovanje institucije za prikupljanje podataka, obuka stručnih kadrova i usvajanje metodologije monitoringa. Mjera ima za cilj pravovremeno prepoznavanje i adekvatno reagovanje na promjene u šumskim ekosistemima uslijed klimatskih promjena, doprinoseći održivom gazdovanju šumama.

2.1.2 Izrada plana zaštite šuma (od požara), preventivna i represivna zaštita

Plan zaštite šuma od požara u Crnoj Gori je od suštinskog značaja s obzirom na visok rizik od požara, posebno u mediteranskom području. Prema NFI opažarena površina šuma i šumskog zemljišta, u periodu 2006.–2010. godine, bila je 40 227 ha, sa ozbiljnim štetama na drvenoj zapremini. Klimatske promjene mogu dodatno povećati rizik od požara, naglašavajući potrebu za preventivnim i represivnim mjerama. Očekivani efekti uključuju uspostavljanje plana zaštite šuma od požara, što obuhvata preventivne i represivne mjere. Preventivne mjere uključuju modernizaciju osmatranja i obavještanja kroz tehnološka unaprijeđenja, dok represivne mjere obuhvataju planiranje i brzu reakciju na požare. Planiranje uključuje detaljne preduzete planove, procjene rizika, linije odbrane, protivpožarne pruge, i druge ključne aspekte. Kvantifikovani efekti uključuju smanjenje broja šumskih požara za 35% tokom važenja strateškog dokumenta. Koraci za izvođenje obuhvataju modernizaciju sistema osmatranja, ažuriranje planova, servisiranje opreme, obuku timova za intervencije, i druge aktivnosti. Ovaj plan takođe uključuje represivne mjere poput gašenja požara, izrade sanacionog plana. Vremenski okvir za implementaciju plana je od 2024. godine, s izvorima finansiranja iz budžeta Crne Gore i sektora kao što su privredna društva, poljoprivreda i turizam. Osnovni preduslovi za uspješnu implementaciju uključuju imenovanje odgovorne institucije, obuku kadrova, i uspostavljanje privatno-javnog partnerstva za gašenje požara u privatnim šumama.

2.1.3 Zaštita od biotičkih i abiotičkih štetnih uticaja (faktora rizika)

Zaštita šuma od biotičkih i abiotičkih štetnih uticaja igra ključnu ulogu u održavanju zdravlja šumskih ekosistema. Na globalnom nivou, klimatske promjene predstavljaju značajan uzročnik ugroženosti šuma, s posebnim uticajem patogena (gljiva) i insekata. U Crnoj Gori, štete od tih uticaja izražene su kroz oštećenje drveta, s procijenjenim gubicima koji utiču na kvalitetet i održivost šuma. Negativni efekti uključuju razbijanje sklopa, smanjenu proizvodnost, nepovoljno stanje smjese, i ugroženu bioraznovrsnost. Preventivne mjere obuhvataju organizovanje integralne mjere zaštite šuma, uzgojne mjere kao što su njega sastojina i prorjeđivanje, te kontrolu brojnosti štetnih organizama. Represivne mjere uključuju sprovođenje sanacionih planova i preduzimanje mjera nakon pojave štetnih uticaja. Finansiranje ovih mjera dolazi iz budžeta Crne Gore, uz očekivane prihode od prodaje drveta i uspostave šumskog reda. Ključni preduslov za izvršenje je usvojeni sanacioni plan. Ova mjera se može primijeniti već od 2024. godine.

2.1.4 Adaptibilno planiranje i gazdovanje šumama

Adaptabilno planiranje i gazdovanje šumama ključno je za održavanje održivosti šumskih ekosistema u promjenjenim uslovima, posebno usled uticaja klimatskih

promjena. Adaptabilnost se odnosi na sposobnost šuma da se prilagodi novim situacijama, bilo da se radi o promjeni vrsta drveća, površinskih promjena, ili promjenama u vlasničkim odnosima. Adaptabilno upravljanje, koje može biti reaktivno ili proaktivno, postaje ključno za očuvanje ekoloških funkcija šuma. Reaktivne mjere obuhvataju intervencije nakon pojave štetnih uticaja, dok proaktivne mjere podrazumijevaju unaprijed planirane akcije za smanjenje rizika. Na nivou pejzaža, proaktivno djelovanje uključuje praćenje širenja zaraza, postavljanje feromonskih klopki, razmjena iskustva adaptacije, vremensko i prostorno planiranje upravljanja akcijom za povećanje heterogenosti pejzaža. Finansiranje ovih mjera dolazi iz Državnog budžeta, a manji dio može biti obezbijeđen prodajom drveta nakon vanrednih prinosa. Osnivanjem privrednog društva, takođe se očekuje preuzimanje finansiranja ovih mjera. Ključni preduslov za izvršenje mjera je usvojeni sanacioni plan. Mjere se mogu sprovesti već od 2024. godine, uz osiguranje planiranih finansijskih sredstava i političke podrške.

2.1.5 Prirodi blisko gazdovanje šumama

“Prirodi blisko gazdovanje šumama” predstavlja novi koncept u sklopu Strategije razvoja šumarstva EU do 2030. godine. Ovaj pristup ima za cilj poboljšanje otpornosti šuma na klimatske promjene i razvoj multifunkcionalnosti šuma. Sedam osnovnih principa uključuje očuvanje prirodnih staništa, promociju autohtonih i prilagođenih vrsta drveća, podršku strukturne heterogenosti sastojina, te izbjegavanje intenzivnih operacija gazdovanja.

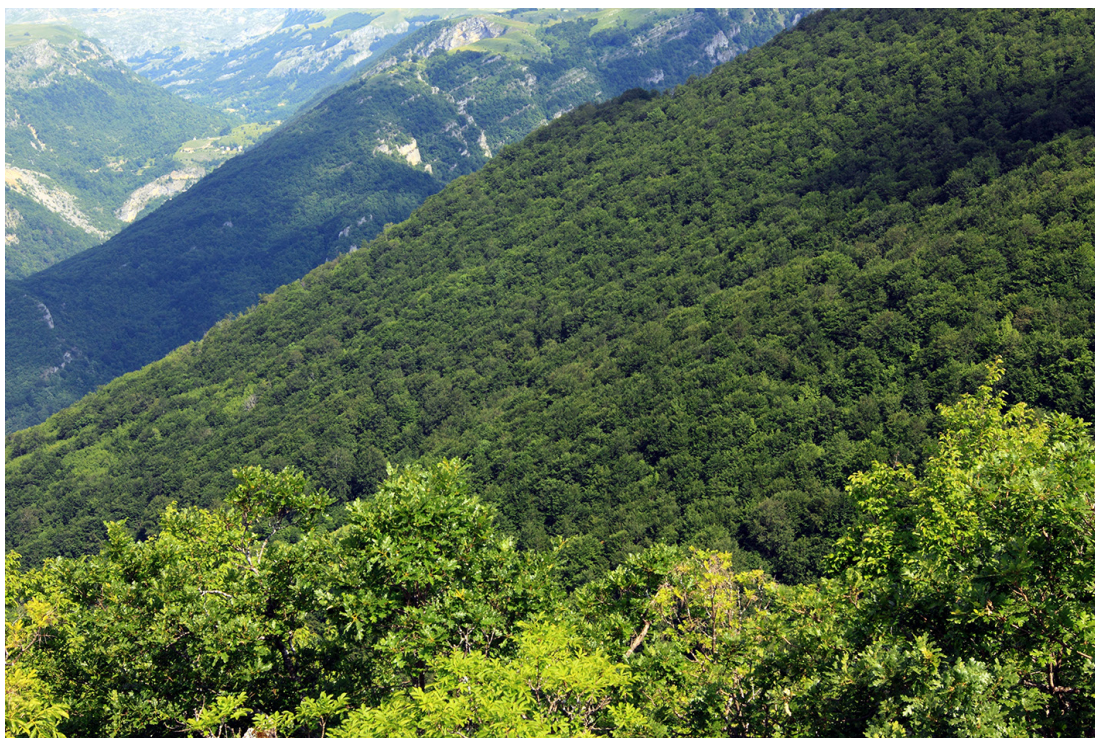
2.1.6 Jačanje znanja o šumama i promjenama u šumama

Jačanje znanja o šumama i promjenama u šumama ključno je za uspješnu zaštitu šumskih ekosistema, posebno u kontekstu očekivanih klimatskih promjena. Ova inicijativa prepoznaje potrebu za obukom osoblja, saradnjom sa naučnim institucijama i transferom znanja. Globalni zadaci uključuju uspostavljanje koordinisanog panevropskog mehanizma za dijeljenje znanja o rizicima u šumama i jačanje istraživanja kako bi se unaprijedilo razumijevanje DPSIR analitičkog okvira. Za generisanje i prenošenje znanja na globalnom nivou planiraju se različite aktivnosti, uključujući seminare, radionice, obuke, događaje obuke za kreatore politike i stručnjake, publikacije, godišnje preglede tržišta šumskih proizvoda i inicijative o održivom gazdovanju šumama i šumskim proizvodima.

2.1.7 Nacionalna inventura šuma (NFI) za Crnu Goru

Nacionalna inventura šuma (NFI) za Crnu Goru predstavlja ključni izvor podataka za izradu strateških planova i praćenje dinamike šumskih ekosistema. Prethodna inventura iz 2013. godine nužno zahteva ažuriranje, a buduća inventura bi trebalo da se fokusira na istočni, sjeverni i centralni region, s mogućnošću racionalizacije

korišćenjem daljinske detekcije u krševitim područjima. Pored nacionalnih potreba, inventura je od značaja i na međunarodnom nivou, podržavajući uključivanje u međunarodne asocijacije poput UN-FAO, UNECE, TBFRA, MCPFE, FISE, čime se otvaraju i mogućnosti za sredstva iz međunarodnih fondova. Evropska Komisija predstavlja inicijativu za integrisani okvir praćenja šuma u cijeloj EU, što dodatno ukazuje na značaj praćenja i izvještavanja o stanju šuma. Očekivani efekti uključuju ažuriranje informacija o stanju šuma, a time i informacionu osnovu za izradu budućih strateških planova. Radni koraci obuhvataju usvajanje strategije, organizaciju izrade akcionog plana, formiranje radnog tima, nabavku opreme za premjer, sam premjer i kontrolu izvršenja do prihvatanja završnog izvještaja. Vremenski okvir za realizaciju ove inicijative optimalno bi bio u periodu 2024. - 2026. godine. Nadležne institucije uključuju Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Upravu za gazdovanje šumama i lovištima, i Zavod za statistiku Crne Gore. Izvori finansiranja uključuju budžet Crne Gore i međunarodne fondove poput FAO.



Strateški cilj 3: Uvećanje površine zaštićenih šuma, zaštita biodiverziteta i predjela

U odnosu na globalno dinamičan proces zaštite prirode u cjelini i stanje na regionalnom nivou u okviru konkretnog strateškog cilja definisan je jedan operativni cilj:

Operativni cilj 3.1: Uvećanje površine zaštićenih područja

Doostavljajući prostor za napredak prirode, Strategija EU o biodiverzitetu do 2030. godine predložila je opšti cilj zaštite najmanje 30% zemljišta EU pod efikasnim režimom upravljanja, od čega bi 10% zemljišta EU trebalo staviti pod strogu pravnu zaštitu. Posebno će sve primarne i stare šume „morati biti strogo zaštićene“. Prilikom iznalaženja optimalnih opcija za upravljanje u novim zaštićenim područjima, prednost će imati oni modeli upravljanja koji će okupiti i međusobno povezati sve ključne aktere (kooperativni model sa jasno podijeljenim pravima i obavezama). Kroz takve modele upravljanja će se obezbijediti participativni i transparentni pristup u pripremi, donošenju i sprovođenju planova upravljanja za zaštićena područja prirode. Pri reviziji granica postojećih zaštićenih područja prirode razmotriće se ne samo opcije za izmjenu granica, već i opcije za proširivanje granica i povezivanje sve do prekoograničnog.

Mjere i aktivnosti kojima će se podržati prethodni operativni cilj:

3.1.1 Vrijednovanje prirodnog prostora u šumskim područjima u cilju povećanja površine ZP

Zaštićene i zaštitne šume u Evropi pokrivaju 16 mil. ha (EUSTAFOR, 2022). Površina zaštićenih područja u Crnoj Gori trenutno iznosi 190.030,91 ha odnosno 13,78% državne teritorije. Od toga: strogi rezervat prirode 0.2%, nacionalni parkovi 54,2%, posebni rezervat prirode 0,1%, parkovi prirode 44,38%, spomenik prirode 2,4%, predio izuzetnih odlika 0,1%. Nacionalnim zakonodavstvom zaštićeno je i 307 vrsta biljaka, 111 vrsta gljiva i 430 životinjskih vrsta. Kroz projekat “Uspostavljanje, Nature 2000 u Crnoj Gori” izvršena je inventarizacija 9 ključnih oblasti biodiverziteta (KBA) za staništa i vrste u skladu sa Direktivom o staništima. Do sada je kroz projektne aktivnosti mapirano oko 35% kopnene teritorije Crne Gore za 52 stanišna tipa (u skladu sa Katalogom tipova staništa Crne Gore značajnih za Evropsku Uniju). Navedena mjera podrazumijeva podršku kontinuitetu vrijednovanja prirodnih vrijednosti države sa ciljem uvećanja površine ZP. Savremen i jednako aktuelan zadatak je vezan za mapiranje primarnih šuma u Crnoj Gori. Primarne šume (prašume) su prirodno obnovljene autohtone šume vrsta drveća, gdje nema jasno vidljivih indikacija ljudskih aktivnosti i ekoloških procesa koji nisu značajno poremećeni. Očekivani efekti su uvećanje po-

vršine ZP u skladu sa Strategijom šumarstva EU do 2030. godine. Mapiranjem primarnih šuma stvorio bi se realan osnov za njihovu plansku zaštitu u cilju „prirodne podrške prirodi bliskom gazdovanju“ i očuvanju dijela šumskog fonda najznačajnjeg za sekvestraciju ugljenika. S obzirom na očekivano vrijeme usvajanja ove Strategije i tekuće organizacione promjene u šumarskom sektoru optimalno bi bilo otvoriti ovaj proces 2024.-e /25. godine.

3.1.2 Prekogranično povezivanje prirodnih cjelina i povećanje površine zaštićenih područja (ZP)

U skladu sa namjerom daljeg povećanja ZP na globalnom nivou, komplementarna inicijativa je vezana za prekogranično povezivanje zaštićenih područja, u odnosu na prirodne vrijednosti i prirodne cjeline koje su osnov vrijednovanja. Očekivani efekti ove mjere je realno uvećanje površine zaštićenih područja, integrisano planiranje upravljanja ZP prekograničnom saradnjom, a time i uvećana i realnija sigurnost zaštite posebno vrijednih prirodnih cjelina. S obzirom na očekivano vrijeme usvajanja ove Strategije i tekuće organizacione promjene u šumarskom sektoru optimalno bi bilo otvoriti ovaj proces 2024. /25. godine.

3.1.3 Uspostavljanje kandidovanje i proglašenje urbanih i periurbanih šuma

Stanovništvo u globalnim razmjerama je sve urbanije i računa se da je već sad u Evropi premašilo 75%. Prednosti strateške integracije zelene infrastrukture u urbano planiranje je cjelishodno kako bismo promovisali održivije, otpornije i zdravije urbano okruženje. Gradovi bilježe povećanje temperature u odnosu na okruženje zbog tzv. efekta urbanog toplotnog talasa (ostrva). Visoke temperature u urbanim sredinama su povezane s negativnim zdravstvenim ishodima sve do preuranjene smrti. Povećanje pokrivenosti gradova zelenilom na 30% prosječno bi smanjilo temperature za 0,4 °C. Sadnja drveća u gradovima smanjila bi smrtnost za 30% direktno povezanu sa vrućinom i toplotnim talasima (prema medicinskom časopisu The Lanset, 2023). Ovo postaje sve hitnije u Evropi koja doživljava sve ekstremnije temperaturne fluktuacije.

Očekivani efekti održivog urbanog i prigradskog šumarstva:

- doprinosi ublažavanju klimatskih promjena i prilagođavanju i smanjenju rizika od katastrofa;
- poboljšava zdravlje i dobrobit;
- može pomoći u očuvanju biodiverziteta i doprinijeti obnovi ekosistema i doprinosi zelenoj ekonomiji i oporavku (ECE/TIM/2022/8)

3.1.4 Kartiranje i izrada katastra područja NATURA 2000 u šumskim područjima

Broja šumskih staništa u Crnoj Gori je 21, a pored toga u mediteranskoj zoni evidentirano je 11 tipova staništa umjerenih vriština, šikara, makija i žbunja. Pri

praktičnom diferenciranju „Staništa od značaja za Zajednicu“ podrazumijevaju:

- prirodna staništa u opasnosti od nestajanja unutar njihovog prirodnog područja rasprostranjenosti; ili
- prirodna staništa koja imaju malo prirodno područje rasprostranjenosti proizašlo iz njihovog povlačenja ili zbog njihovog prirodno ograničenog područja; ili
- prirodna staništa koja predstavljaju izuzetne primjere tipičnih karakteristika jedne ili više od ovih šest biogeografskih regija: alpske, atlantske, borealne, kontinentalne, makronezijske i mediteranske.

Prioritetno prirodno stanište je prirodno stanište u opasnosti od nestajanja za čije očuvanje Zajednica ima posebnu odgovornost zbog veličine njegovog prirodnog područja rasprostranjenosti koje se nalazi unutar teritorije. Vrste od značaja za Zajednicu su vrste koje su: ugrožene, osjetljive, to jest one za koje se pretpostavlja da će preći u kategoriju ugroženih u bliskoj budućnosti ukoliko uzročni faktori nastave da djeluju; rijetke, i endemske koje zahtijevaju posebnu pažnju zbog specifične prirode njihovog staništa i/ili zbog potencijalne opasnosti od iskorišćavanja u njihovom staništu i/ili zbog potencijalne opasnosti iskorišćavanja njihovog položaja kao zaštićene vrste. Prema preliminarnoj ocjeni u Crnoj Gori na ovom spisku ima više od 40 vrsta drveća. Očekivani efekti kartiranja: Konačno opredjeljivanje dijelova navedenih staništa doprinjeće uvećanju površine zaštićenih područja a time i zaštiti biodiverziteta u odnosu na spektar vrsta koji će se identifikovati u okviru granica područja NATURA 2000. S obzirom na očekivano vrijeme usvajanja ove Strategije i tekuće organizacione izazove u šumarskom sektoru optimalno bi bilo uključnje u ovaj proces tokom 2024. godine.

3.1.5 Planiranje zaštite, unaprijeđivanja i korišćenja ZP, (plan upravljanja, planovi gazdovanja šumama)

“Svaki trenutak potrošen na planiranje šteti tri ili četiri trenutka za izvršenje” (Konrad Grinvolt). Planovi upravljanja do sad su urađeni za samo 10 zaštićenih objekata prirode od ukupnih 52. U odnosu na sadašnje stanje i plan proširenja i broj objekata ZP (posebno onih kojima će upravljati Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, privredno društvo i dr.) neophodno je intenzivirati radove na planskom obuhvatanju u odnosu na Zakon o zaštiti prirode. Planiranje upravljanja ZP je jedan od uslova za uspostavljanje sistema upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima. Očekivani efekti: Izradom plana upravljanja ZP obezbijeduje se jedan od stubova održivog upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom. Plan kroz vezu prošlosti i sadašnjosti gleda u budućnost ocjenjujući stanje ZP, definišući priritetne ciljeve upravljanja, mjere i smjernice za njihovo ostvarivanje, planove i programe u skladu sa finansijskim mogućnostima pokrivanja njihove realizacije.

3.1.6 Izrada planova zaštite predjela (kao djela Plana gazdovanja šumama u ŠP/GJ)

Evropska konvencija o predjelima predviđa 12 neophodnih aktivnosti-koraka da bi se ostvarili ciljevi planiranja, upravljanja i zaštite evropskih predjela, kao i međunarodna saradnja u ovoj oblasti (Dower, M. 2008). To su:

1. prepoznavanje predjela u zakonima;
2. integrisanje predjela u sve relevantne propise i procedure.
Ostali koraci, ključne radnje koje je neophodno sprovesti u svakom predjelu, vezani su za javne institucije, ali tijesno se oslanjaju i na korisnike prostora. To su:
3. identifikacija predjela, kojom se opisuje karakter i ključni elementi karaktera;
4. procjena predjela, kojom se analizira šta doprinosi kvalitetu i jedinstvenosti predjela;
5. definisanje kvaliteta predjela, odnosno ciljeva koje treba ostvariti da bi predjel bio onakav kakvim ga, pored profesionalaca, procjenjuje javnost. Iz ovog koraka slijedi okvir osnovnih prostornih akcija, a to su:
6. zaštita onog što treba zaštititi u predjelu;
7. upravljanje onim što zahtijeva kontinuirano upravljanje;
8. planiranje odnosno, prema Konvenciji, utvrđivanje jasne i progresivne akcije da bi se unaprijedio, restaurirao (zaštutio) i kreirao novi predio;
9. monitoring u predjelu da bi se utvrdile promjene i uticaji promjena na karakter predjela, kao i ostvarivanje ili neostvarivanje zadatih ciljeva.

S obzirom na očekivano vrijeme usvajanja ove Strategije optimalno bi bilo otvoriti ovaj proces 2026. godine. Izvori finansiranja: Budžet CG, međunarodni fondovi (FAO i sl.), fondovi.



Strateški cilj 4. Posticanje održivosti i konkurentnosti industrija koje se temelje na šumama, bionergiji i šire „zelenoj“ industriji i cirkularnoj ekonomiji

Osnov konkretnog strateškog cilja je podržan sa dva operativna cilja:
 Operativni cilj 4. 1. Razvoj drvne industrije sa podrškom inovativnosti u sektoru
 Operativni cilj 4. 2. Podrška ruralnim i urbanim zajednicama

Operativni cilj 4. 1. Razvoj drvne industrije sa podrškom inovativnosti u sektoru

Za postizanje klimatski neutralnog privređivanja potrebna je potpuna mobilizacija industrije. Potrebno je 25 godina, ili jedna generacija, da bi se industrijski sektor i svi lanci vrijednosti prestrukturirali. Kako bi se ostvarili rezultati 2050. godine, odluke i mjere trebaju se donijeti u sljedećih pet godina (Evropski zeleni plan).

Jedan od pet osnovnih ciljeva Nacionalne politike upravljanja šumama i šumskim zemljištem Crne Gore je: obezbijediti dugoročan razvoj i konkurentnost drvne industrije.

Trenutno je u Crnoj Gori osnovna grana, mehanička prerada drveta. Veoma mali dio preduzeća se bavi polufinalnom proizvodnjom dok finalna prerada drveta osim izrade kućica od oblica, najviše u Rožajama, praktično i ne postoji. U uvozu dominira građevinska stolarija i različite vrste ploča (iverice i vlaknatice, šperploče), lamele i frize za parket. U strateškim dokumentima na globalnom nivou prioritet se daje upotrebi drveta u građevinarstvu i u ovoj oblasti treba širiti angažman čime bi suficit bio značajnije izražen. Kapaciteti primarne prerade drveta su nesrazmjero veći od raspoložive drvne zapremine - uložena su značajna sredstva u korišćenje šuma i primarnu preradu drveta koji ne rade efikasno. Da bi strateški cilj bio operacionalan neophodno je paralelno uraditi Srednjoročni koncept - plan razvoja drvne industrije.

Mjere za ostvarivanje ovog operativnog cilja su:

4.1.1 Izrada Programa razvoja drvne industrije do 2030. godine

Izrada Programa razvoja drvne industrije do 2030. godine predstavlja ključnu inicijativu koja ima za cilj usmjeravanje i podršku razvoju drvne industrije u Crnoj Gori. Razvoj ovog sektora planira se kroz niz mjera i politika koje bi trebalo implementirati u narednom periodu. Ovo uključuje:

1. Fokus na finalnoj preradi drveta: Planira se proizvodnja namještaja od četinarara i bukve kako bi se zadovoljile potrebe turističkih objekata, stambene gradnje i drugih sektora. Promocija prednosti drvenog namještaja, uključujući zdravstvene, funkcionalne i izdržljive karakteristike, trebala bi se povećati.
2. Podsticanje korišćenja drveta u javnim nabavkama: Uvođenje obaveza za upotrebu drveta i građevinske stolarije u zelenim javnim nabavkama ima za cilj podržati domaće proizvođače. (Jedna od posebno važnih mjera institucionalne podrške namještaju i drugim proizvodima od nstitucija kroz Zakon o javnim nabavkama,

u skladu sa EU direktivom o zelenim javnim nabavkama. Izvor: (“Strategija razvoja prerađivačke industrije Crne Gore 2014.-2018.”)

3. U skladu sa EU politikama, neophodno je i uvođenje subvencija za ugradnju (energetski efikasne) drvene stolarije kod individualne obnove (starijih) stanova i zgrada.
4. Podrška malim proizvođačima: Mjere poput zajedničkog nastupa na tržištu, podrške inovacijama, dizajnu i brendiranju, kao i subvencije za razvoj, planiraju se kako bi se podržali mali proizvođači drveta od masiva.
5. Reorganizacija Uprave za gazdovanje šumama i lovištima: Predlaže se uspostavljanje državnog preduzeća za gazdovanje šumama, koje će se fokusirati na dugoročne ugovore za prodaju drvnih sortimenata iz državnih šuma. Optimalno snabdijevanje drvnom sirovinom: Radi obezbjeđivanja stabilnosti proizvodnje, cijena i transparentnosti, planira se definisanje optimalnog modela snabdijevanja drvnom sirovinom iz državnih šuma.

Očekivani efekti uključuju fokusiranje na finalnu proizvodnju sa dodatom vrijednošću, povećanje zaposlenosti, smanjenje uvoza namještaja od drveta, i održivu upotrebu drvnih resursa. Radni koraci obuhvataju donošenje formalne odluke o izradi programa, izradu samog programa sa fokusom na inovacije i reorganizaciju, a vremenski okvir optimalno bi bio od 2024. godine.

4.1.2 Finansijska podrška inovativnosti u sektoru u cilju ostvarivanja dodatne vrijednosti

Finansijska podrška inovativnosti u drvnoj industriji Crne Gore ima za cilj unaprijeđenje procesa proizvodnje i stvaranje dodatne vrijednosti u sektoru. Ključne inicijative obuhvataju podršku razvoju proizvoda od drveta, uvođenje kriterijuma za raspodjelu drvene mase prema stepenu prerade, razvoj klastera, afirmaciju postojećih programa podrške, promociju inovativnih pristupa, i uvođenje portala za nabavku radi poboljšanja transparentnosti. Očekivani efekti uključuju povećanje finalizacije proizvodnje, stabilnost snabdijevanja, smanjenje uvoza, i unaprijeđenje ekonomske održivosti sektora. Planirano pokretanje ovog procesa je 2024. godine, s nadležnostima koje uključuju Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Upravu za gazdovanje šumama i lovištima, privatni sektor, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvo kapitalnih investicija. Finansiranje se očekuje iz budžeta Crne Gore, međunarodnih fondova (FAO, EU fondovi, GEF).

4.1.3 Uvođenje cirkularne (zelene) ekonomije u sektor

Uvođenje cirkularne (zelene) ekonomije u sektor drvene industrije Crne Gore ima za cilj očuvanje prirodnog kapitala, optimizaciju resursa i povećanje efikasnosti sistema. Planira se primjena modela 9R u cirkularnom ekonomskom konceptu, obuhvatajući

korake poput odbijanja, preispitivanja, smanjenja, ponovne upotrebe, popravke, re-noviranja, remanufakture, ponovne namjene, reciklaže i oporavka. Ključna inicijativa je podrška cirkularnosti drvnih proizvoda u građevinskom sektoru, uz naglasak na održivosti i kružnom korišćenju drveta. Očekivani efekti uključuju smanjenje emisija gasova staklene bašte, upotrebu obnovljive bioenergije. Planirano pokretanje ovog procesa je 2025. godine, s nadležnostima koje uključuju Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, Ministarstvo kapitalnih investicija, Agenciju za zaštitu prirode i životne sredine, Upravu za gazdovanje šumama i lovištima. Finansiranje se očekuje iz budžeta Crne Gore, međunarodnih fondova (FAO, EU fondovi, GEF) i IPA fondova.

4.1.4 Procjena i korišćenje energetskeg potencijala šuma u Crnoj Gori

Crna Gora ima značajne resurse za proizvodnju bioenergije iz šumarstva i drvoprerađivanja, slično modelu EU gdje 49% bioenergije potiče iz otpada sječe i prerade drveta. S obzirom na tržište trupaca nižeg kvaliteta, povećanje korišćenja biomase iz šuma i otpada drvoprerađivanja može dovesti do uštede, a prelazak na efikasne peći mogao bi rezultirati uštedom od 178.000 m³ drva godišnje. Postojeći kapaciteti za proizvodnju peleta iznose 517.000 m³. Preporuke Evropske komisije ističu važnost održivog korišćenja šumskog otpada, a Studija o energetskeg potencijalu šuma u Crnoj Gori predviđena je kao operativna mjera. Proces bi trebao započeti 2024. godine, podržan od strane nadležnih institucija, uz finansiranje iz budžeta CG, međunarodnih fondova, fondova EU, GEF-a i IPA projekata.

4.1.5 Podrška komplementarnosti u sektoru klsterskim povezivanjem na (inter) nacionalnom nivou i uspostavljanje izvoznog klastera za finalne proizvode i investicije u drvenoj industriji

Strategija se fokusira na podršku razvoju drvne industrije u Crnoj Gori kroz organizaciju klastera i promociju izvoza finalnih proizvoda. Trenutni ad-hoc pristup razvoju klastera nije dao značajne rezultate, te je prepoznata potreba za stručno vođenim klasterima koji će saradivati s relevantnim institucijama. Klasteri bi trebali imati razvijenu strukturu i stručnjake, a saradnja srodnih firmi bi bila ključna za zajednički nastup na tržištu. Razvoj masivnog namještaja ima potencijal za uspjeh, posebno ako zadovolji domaće potrebe i supstituira uvoz. S obzirom na dugoročno ekstenziviranje proizvodnje inovativnosti u DI je neophodna „agesivna“ marketinška podrška. Ono što preduzetnici ističu je da nisu imali i nemaju nikakvu podršku u cilju promocije i prodaje njihovih proizvoda, a posebno ističu neefikasnost rada Privredne komore, za koju izdvajaju sredstva na mjesečnom nivou, a nemaju podršku koja bi unaprijedila njihovo poslovanje. Očekivani efekti uključuju veće zapošljavanje, supstituciju uvoza drvenog namještaja i generisanje dodatne vrijednosti. Planirani koraci obuhvataju podršku postojećim drvoprerađivačima, zabranu izvoza najkvalitetnijeg drveta, obuku

radne snage te kontinuiranu marketinšku podršku. Implementacija strategije treba započeti nakon usvajanja, a nadležne institucije i izvori finansiranja uključuju MPŠV, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo kapitalnih investicija, te budžet Crne Gore i međunarodne fondove.

Operativni cilj 4.2 Podrška ruralnim i urbanim zajednicama

4.2.1 Podrška ruralnim zajednicama kroz održivost društveno ekonomskih funkcija šuma

Strategija se fokusira na podršku ruralnim zajednicama kroz održivost društveno-ekonomskih funkcija šuma. Cilj je integrisati ciljeve ruralnog razvoja u gazdovanje šumama i šumskim zemljištima, posebno u istočnom, sjevernom i centralnom dijelu Crne Gore. Šume igraju ključnu ulogu u ekološkom, ekonomskom i socijalnom smislu, pružajući radna mjesta, osiguravajući materijale i podržavajući razvoj turizma. Lokalne akcione grupe (LAG) igraju ključnu ulogu u jačanju uloge lokalnog stanovništva kroz informisanje, osposobljavanje, povezivanje i podsticanje međunarodne saradnje. Očekivani efekti uključuju ekonomsku sigurnost ruralnog stanovništva, smanjenje migracije, razvoj kooperativnih radnih mjesta i svijesti o ekološkim uslugama. Radni koraci uključuju izradu akcionog plana saradnje između sektora šumarstva, poljoprivrede i turizma i zaštite prirode s ciljem održivosti ruralnog razvoja sa fokusom na mogućnostima i saradnji privrednog društva sa lokalnim stanovništvom uz transparentnost pristupa i neospornu javnost u djelovanju i ravnopravnost u budućoj participativnosti te razvoj konkretnih planova i projekata u „krugu zračenja“ (seoski atar, ŠP, privredna jedinica, ZP, predio, ekološki servis (ES), nedrvni šumski proizvodi (NŠP)) u kojima se podrazumjeva aktivno učešće ruralnog stanovništva. Vremenski okvir započinje već 2024./25.

4.2.2 Podrška proizvodnji sa dodatim vrijednostima i organizovanju proizvodnje nedrvenih šumskih proizvoda (NŠP)

Strategija se fokusira na podršku proizvodnji sa dodatim vrijednostima u drvnoj industriji i organizaciju proizvodnje nedrvenih šumskih proizvoda (NŠP). Aktuelni problemi u šumarstvu Crne Gore, poput neracionalnog korišćenja drva, nelegalnih aktivnosti, i nepostojanost zaokruženog sistema upravljanja u šumarstvu i drvnoj industriji, zahtijevaju promjene u pristupu. Šume EU pružaju visoko vrijedne nedrvne proizvode, poput plute (80% svetske proizvodnje), smole, tanina, stočne hrane, ljekovitog i aromatičnog bilja, voća, bobičastog voća, oraha, korijena, gljiva, sjemena, meda, ukrasnih i divljih vrsta igra, koje često koristi lokalnim zajednicama. Oni doprinose sa oko 20% tržišne vrijednosti šuma i njihovom potencijalu za stvaranje dodatnih prihoda vlasničkim zajednicama može se dalje promovisati i podržavati u saradnji sa državnim i lokalnim vlastima i akterima (Strategija EU do 2030).

Očekivani efekti uključuju poboljšanje ekološkog i ekonomskog efekta, smanjenje uvoza, te razvoj dodatne vrijednosti, posebno u ruralnim područjima. Ključni koraci uključuju usmjeravanje proizvodnje ka finalnim proizvodima, podsticanje izvoza s većom dodatnom vrijednošću, i podršku korišćenju NŠP. Vremenski okvir počinje nakon usvajanja strategije, a nadležne institucije uključuju MPŠV, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma, Agenciju za zaštitu životne sredine, te Upravu za bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarne poslove. Izvori finansiranja uključuju budžet Crne Gore, međunarodne fondove IPARD II, IRF, MIDAS, IFAD, fondove EU, i GEF.

4.2.3 Podrška saradnji u svrhu koherentnog gazdovanja šumama i njihovog boljeg razumijevanja

Evropska Komisija planira uvesti sistem upravljanja šumama u EU kako bi podstakla koherentnost politike i sinergiju između različitih funkcija šuma u skladu s održivom i klimatski neutralnom ekonomijom. Cilj je stvaranje inkluzivnog prostora za dijalog između država članica, vlasnika šuma, industrije, akademske zajednice i civilnog društva. Ovo će doprinijeti integralnom gazdovanju šumama, uzimajući u obzir proizvodne, ekološke i socijalne funkcije šuma te promovisati međusektorsku povezanost. Da bi se održala ili obnovila koherentnost mreže Natura 2000, potrebne su mjere povezivanja:

Član 3. (3) Direktive o staništima navodi da „tamo gdje smatraju potrebnim, države članice nastoje da unaprijede ekološku povezanost mreže Natura 2000 održavanjem, i gdje je potrebno, razvijanjem odlika predjela koje su od najvećeg značaja za divlju floru i faunu, kako je navedeno u članu 10.“

Pored toga, član 6. (4) navodi da, ukoliko se plan ili projekat sa negativnim uticajima na područje ipak moraju sprovesti (zbog „imperativnih razloga preovladavajućeg javnog interesa“), države članice će preduzeti „sve kompenzacijske mjere kako bi osigurale zaštitu koherentnosti mreže Natura 2000“.

U prošlosti, termin „zelena infrastruktura“ je korišćen za opisivanje prirodnih, povezanih staništa unutar urbanih područja. U skorije vrijeme, predstavlja novi koncept koji je uključen u Strategiju EU o zaštiti biodiverziteta do 2020. i dugoročnu viziju do 2050. godine čiji je cilj zaustavljanje gubitka biodiverziteta na teritorijama država članica EU i predstavlja odgovor na Aiči ciljeve usvojene na desetoj Konferenciji ugovornih strana CBD (EK, 2011.)

Definicija „zelene infrastrukture“ trenutno se definiše kao „pristup“ koji zahtijeva zaštitu i obnavljanje ekosistema u mjeri u kojoj je to moguće kako bi se ojačala njihova elastičnost i održale ključne usluge koje oni obezbijavaju, istovremeno ostvarujući ciljeve očuvanja i omogućavajući državama članicama EU (kao i zemljama kandidatima za članstvo u EU) da se prilagode na klimatske promjene. Koherentnim pristupom planiranju šuma, očekuje se ostvarivanje višestrukih efekata održivosti šuma u Crnoj Gori. Radni koraci uključuju primjenu integralnog planiranja šumarstva, posebno

uzimajući u obzir preporuke Evropske Komisije, s vremenskim okvirom usmjerenim na trenutne aktivnosti i potrebne promjene nakon usvajanja strategije.

4.2.4 Podrška rodnoj ravnopravnosti i intenziviranju učešća žena u sektoru u cjelini

Crna Gora ima za cilj promovisati rodnu ravnopravnost u svim sektorima, uključujući i šumarski sektor. Zakon o rodnoj ravnopravnosti naglašava potrebu za jednakim učešćem žena i muškaraca u javnom i privatnom sektoru. U kontekstu šumarstva, ovo se odnosi na sve faze planiranja, donošenja odluka i sprovođenja aktivnosti, uz ocjenu uticaja na položaj žena i muškaraca. U odnosu na trenutno stanje koje je rezultat i historijskog nasleđa možemo konstatovati da je u Crnoj Gori pored opšte institucionalne pokrivenosti rodne ravnopravnosti konkretno intenzivno pokriveno pozitivnim odlukama u svim poljima (Zakon o rodnoj ravnopravnosti čl.2).

Podrška rodnoj ravnopravnosti doprinosi održivom upravljanju šumama, što je od značaja za ekonomske, socijalne i kulturne funkcije šuma, kao i postizanje ciljeva održivog razvoja. Aktivnosti su hitne i planira se sprovesti tokom trajanja Strategije od 2023. do 2028. godine, s odgovornošću Ministarstva ljudskih i manjinskih prava, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Uprave za ljudske resurse i Fonda rada.



Strateški cilj 5 : Institucionalno jačanje i finansijska potpora

U odnosu na kritičku ocjenu dosadašnjeg organizacionog obrasca upravljanja šumama i saglediv pristup rješavanja problema u cilju zaustavljanja negativnih trendova primjenjivanog odnosa prema korišćenju ukupnih potencijala šumskih ekosistema u Crnoj Gori kao prioritetni operativni ciljevi su definisani:

Operativni cilj 5.1: Institucionalno jačanje državne uprave šuma (MPŠV, Uprava za gazdovanje šumama i lovištima, privredno društvo) i obrazovnih ustanova

Realizacija operativnog cilja 5.1 podrazumijeva djelimično restrukturiranje šumarskog sektora Crne Gore, a očekivani rezultati su:

1. izgradnja tržišno orijentisanog preduzeća za održivo upravljanje državnim šumama, šumskim zemljištem i imovinom;
2. povećana profitabilnost i izgradnja konkurentnosti na Evropskom nivou; Evropske integracije;
3. povećanje vrijednosti prirodnih resursa i povećanje oblasti pod zaštitnim šumama;
4. aktivno preuzimanje odgovornosti za ruralni razvoj Crne Gore, ljude i društvo.

Prema kritičkoj ocjeni dosadašnjeg organizacionog sistema u sektoru šumarstva MPŠV (Revidovana strategija razvoja šumarstva 2018.-2023.) podjela upravnih i stručnih poslova između Uprave za gazdovanje šumama i lovištima kao organa u sklopu nadležnog ministarstva i privrednog društvo u vlasništvu države bi trebala biti sljedeća:

1. Ministarstvo, odnosno Uprava za gazdovanje šumama i lovištima u svom okviru brine se o:

- a. propisima i strategiji (viziji) razvoja;
- b. nacionalnoj inventuri šuma i planovima razvoja šuma;
- c. izradi programa gazdovanja šumama,;
- d. nadzor (šumska inspekcija) i čuvanje šuma u skladu sa članom 34 i 35 Zakona o šumama;
- e. ostalim nadležnostima prema zakonu;

2. Društvo s ograničenom odgovornošću (DOO) u vlasništvu države:

a. gazduje državnim šumama, uključujući:

- I izradu izvođačkih projekta;
- II doznaku;
- III izvođenje radova u šumi u određenom obimu i davanje radova na izvođenje;
- IV prodaju drveta iz šuma u državnoj svojini;
- V čuvanje državnih šuma u smislu vlasnika šuma;
- VI gradnju i održavanje šumskih puteva;
- VII ostale poslove prema zakonu;

- b. u privatnim šumama obavlja stručne šumarske poslove (doznaka, prijem), organizuje čuvanje šuma od požara i ostalih zabranjenih radnji i izdaje uvjerenja o porijeklu šumskih drvnih proizvoda.

Poboljšanje efikasnosti će biti najvažniji ishod u upravljanju u šumarstvu, kao i kreiranje novih ulaganja sa pouzdanim poslovnim partnerima i vrijedovanje resursa u sektoru, pomoću zaključivanja dugoročnih ugovora o uslugama između PD i Vlade Crne Gore - dobijanje ugovora za upravljanje u privatnim šumama za obezbjeđenje rekreativnih usluga (šum. tenderi i uređenje zemljišta u urbanim rekreativnim oblastima) će postati jedan od najvažnijih zadataka u obezbeđenju usluga.

Vizija za PD je prihvatljiva u sledećim okvirima:

1. PD će se razvijati u profitabilnu i najrespektabilniju kompaniju za gazdovanje šumama, koja garantuje održivost pod tržišnim uslovima;
2. U svom osnovnom poslu, šumarstvu i proizvodnji drveta, PD će poboljšati svoju efikasnost kroz saradnju sa pouzdanim poslovnim partnerima;
3. Upravljanje nekretninama i ostalim resursima, će razvijati u važan osnov ekonomskog uspeha, kroz nove poslove i partnerstva kapitalizovati raspoložive resurse;
4. Funkcije javnih usluga (privatne šume, proširena reprodukcija, itd.) zasnovati na dugoročnim Ugovorima sa Vladom Crne Gore. Dodatna sredstva za biološku reprodukciju i šumsku infrastrukturu se obezbeđuju iz prihoda PD;
5. PD kao garant održanja i unaprjeđenja prirodnih resursa i biodiverziteta. Predviđene usluge u upravljanju zaštićenim prirodnim dobrima se realizuje na osnovu dugoročnih Ugovora sa Vladom Crne Gore;
6. PD doprinosi razvoju ruralnih područja kroz zapošljavanje i razvoj poslovnih mogućnosti za lokalno stanovništvo;
7. Razvoj PD će se realizovati na osnovu zapošljavanja stručnih, ka kupcima i profitu orijentisanih, dobro plaćenih i samoodgovornih zaposlenih.

Prethodna vizija će dominantno uticati na organizacioni model (kostur) PD u okviru naprijed pomenute tri kolone.

Mjere kojima će se operativni cilj učiniti izvjesnijim su:

5.1.1 Jačanje znanja o šumama i promjenama u šumama

Cilj Crne Gore je jačanje znanja o šumama i prilagođavanje promjenama u šumarstvu. S obzirom na princip doživotnog obrazovanja, cjeloživotno učenje igra ključnu ulogu u razvoju pojedinca i društva. Obrazovne politike u Crnoj Gori fokusirane su na stvaranje mogućnosti za cjeloživotno učenje, podizanje kvaliteta obrazovanja i unaprjeđenje kompetencija učenika. Planirane aktivnosti u okviru Instrumenta za pretprijetnu pomoć (IPA) usmjerene su na jačanje veza između obrazovanja i privre-

de, cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih, te modernizaciju visokog obrazovanja. Poseban naglasak stavlja se na stvaranje kadrova visoke stručne spreme u šumarstvu. Predviđa se stipendiranje studenata za šumarske studije u regionu i pokretanje akreditacije studijskog programa šumarstva na Univerzitetu Crne Gore. Takođe, planira se stručno osposobljavanje kadrova u drvnj industriji kroz stipendiranje i obavezno praktično osposobljavanje tokom ljetnjeg perioda studija. U srednjem stručnom obrazovanju planira se aktiviranje šumarskog smjera u Pljevljima i/ili Podgorici. Osim toga, fokus je i na inovativnim tehnologijama u drvnj industriji, uz naglasak na cirkularnoj ekonomiji. Stvaranje znanja o inovacijama je ključno, posebno kroz postškolsko obrazovanje i razmjenu znanja s međunarodnim partnerima. Očekivani efekti uključuju rješavanje problema nedostatka kadrova u sektoru, a aktivnosti su planirane za period od 2023. do 2026. godine, uz odgovornost Ministarstva prosvjete, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Zavoda za školstvo, Centra za stručno obrazovanje te finansiranje iz budžeta Crne Gore, Klastera drvne industrije i inostranih izvora.

5.1.2 Nauka, istraživanje i jačanje znanja o inovativnim tehnologijama (u šumarstvu i DI)

Nauka, istraživanje i jačanje znanja o inovacionim tehnologijama u šumarstvu i drvnj industriji ključni su elementi ambiciozne strategije Crne Gore. Usklađujući se s evropskim zelenim planom, zemlja postavlja ciljeve za transparentno povezivanje nauke i istraživanja u šumarstvu s regionalnim okruženjem. Fokus je na unaprijeđenju naučne izvrsnosti i inovacija u privrednom sektoru, uz podršku Fond za inovacije Crne Gore. Planirane istraživačke aktivnosti usmjerene su ka tematskom klasteru "Hrana, bioekonomija, prirodni resursi, poljoprivreda i životna sredina" u okviru EU do 2030. Cilj je ostvarivanje sinergije između ekoloških, društvenih i ekonomskih ciljeva šuma. Istraživanje će poboljšati održivo gazdovanje šumama u promjenljivim klimatskim uslovima, uz multidisciplinarni pristup. Takođe, planirana su ulaganja u digitalne inovacije, infrastrukturu i tehnologiju za ubrzanje primjene novih pristupa u šumarstvu, ruralnim područjima i lancima vrijednosti. Osnovni koraci uključuju definisanje istraživačkih prioriteta i projekata u saradnji s privredom kako bi se riješili ključni problemi za održivo gazdovanje šumama. Sve ove aktivnosti planirane su da se započnu odmah po usvajanju Strategije 2024. godine.

5.1.3 Podsticati razvoj međusektorskih partnerstava i saradnje između nivoa upravljanja

Ekološki i društveno ekonomski značaj šuma ukazuje na složenost pristupa održivog upravljanja šumama. Ova strategija naglašava važnost integralnog i integrisanog planiranja, posebno u vezi sa sektorima poput poljoprivrede, vodoprivrede, biodiverziteta, životne sredine, zaštite prirode, turizma, ruralnog razvoja, prerade drveta i

energetike. Prije svega, potrebna je međusektorska zakonska usaglašenost kako bi se omogućila koordinacija različitih sektora. Partnerstva, platforme za saradnju i mreže igraju ključnu ulogu u uključivanju zainteresovanih strana i participativnom oblikovanju politika. Očekivani efekti uključuju potpunije ostvarivanje održivog gazdovanja šumama, s minimalnim konfliktima ciljeva unutar sektora i međusektorskim planiranjem. Radni koraci obuhvataju zakonsko međusektorsko usklađivanje, inoviranje i ažuriranje podzakonskih propisa o planiranju održivog gazdovanja šumama. Nakon toga, potrebno je izraditi sektorske planove, kako strateške tako i operativne, uzimajući u obzir savremena saznanja o karakteristikama šumskih ekosistema. Očekuje se da će ovi koraci biti sprovedeni u 2023. i 2024. godini kako bi se efikasno ostvarila ova mjera.

5.1.4 Aktiviranje sektora u međunarodnim institucijama u cilju razmjene znanja i iskustva (obrazovne institucije, šume Evrope–MCPFE; ECEFAO; UNECE; COFFI, EFC, CEF, IUCN, statistika energije iz drveta (FPVES) i dr.)

Cilj ove mjere je aktiviranje crnogorskog sektora šumarstva u međunarodnim institucijama s ciljem razmjene znanja i iskustava. Crna Gora, kao potpisnik brojnih međunarodnih sporazuma koji se odnose na šumski sektor, obavezala se na njihovo implementiranje u domaćem zakonodavstvu. Ključni međunarodni sporazumi uključuju Agenda 21, Okvirnu konvenciju UN o klimatskim promjenama, Konvenciju o biodiverzitetu, Pariški sporazum, i drugi. Crna Gora će aktivno učestvovati u procesima donošenja budućih međunarodnih sporazuma, usmjeravajući se prema zaštiti nacionalnih interesa. Saradnja sa zemljama u regiji, posebno u razvoju zajedničkih politika i strategija za borbu protiv šumskih požara, biće naglašena. U postizanju zajedničkih ciljeva EU do 2030. godine, važno je uspostaviti strateško planiranje šuma na nacionalnom i regionalnom nivou. Očekivani efekti uključuju poboljšanu održivost gazdovanja šumama putem razmjene znanja i iskustava, što dovodi do ekonomske koristi i smanjenih troškova kroz dijeljenje odgovornosti. Radni koraci obuhvataju testiranje aktivnog učešća u međunarodnim institucijama, intenziviranje aktivnosti u skladu s globalnim projektima i procesima te praćenje otvaranja novih obaveza u okviru prihvaćenih međunarodnih sporazuma.

5.1.1. Izgradnja integralnog i integrisanog informacionog sistema (IS) za šume i šumarstvo

Cilj ove mjere je izgradnja integralnog i integrisanog informacionog sistema (IS) za šume i šumarstvo u Crnoj Gori. Ovakav IS bi bio temeljen na konceptu “preciznog šumarstva”, koristeći tehnologije poput GNSS (GPS), GIS, senzorske detekcije, daljinskog nadzora, ISO–BUS tehnologije, interneta stvari (IoT) i analitike velikih podataka. Strateški ciljevi ovog IS–a obuhvataju podršku sprovođenju Zakona o šumama, efikasan rad upravljača, efikasnu razmjenu podataka s drugim informacionim sistemima i statistikom. Operativni ciljevi uključuju organizaciju prikupljanja relevantnih podataka, podršku organizacijskoj strukturi sektora, osiguranje zakonitosti

u radu svih operatora, visok nivo raspoloživosti, ažurnosti i pouzdanosti podataka te kontinuirano održavanje i modernizaciju IS-a. Podsystemi ovog IS-a trebali bi biti međusobno integrisani u jedinstven sistem, s potpunom i jedinstvenom bazom podataka. Ovo uključuje evidenciju operatera, nadzor i kontrolu njihovog rada, praćenje prihoda sektora, sprovođenje zakonske regulative i analize procesa i podataka. Bitan segment trebao bi biti podsystem za kontrolu i nadzor. Očekivani efekti uključuju poboljšano praćenje šumskih požara, podršku preventivnoj borbi protiv istih, te bolju organizaciju šumskog gazdovanja u digitalnom okruženju. Korištenjem informacija iz satelitskih snimaka, poput Copernicusa i Galilea, moguće je otkrivanje ilegalne sječe, identifikacija promjena u upotrebi zemljišta i podrška očuvanju šumskih resursa. Vremenski okvir za ovu aktivnost predviđen je da se započne krajem 2024. godine.

5.1.5 Sertifikacija šuma

Cilj ove mjere je implementacija sertifikacije šuma kao podindikatora održivog razvoja, posebno usmjerenog ka postizanju cilja SDG 15.2.1 o napretku ka održivom gazdovanju šumama. Održivo gazdovanje šumama postiže se kroz sertifikaciju prema standardima PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification) i FSC (Forest Stewardship Council). PEFC sertifikacija postavlja prioritete na proizvodnju drveta uz očuvanje šumskih resursa, očuvanje biodiverziteta, obezbjeđivanje poštovanja prema onima koji posjeduju, žive i rade u šumama, te održavanje ravnoteže između proizvodnje, životne sredine i korisnika šuma. FSC sertifikacija priznaje šumi ekološku, ekonomsku i društvenu vrijednost, osiguravajući zaštitu biodiverziteta, vodenih puteva i zemljišta. Takođe garantuje poštovanje prema radnicima i lokalnom stanovništvu, te ekonomsku održivost šuma. Sertifikacija šuma pruža garanciju da proizvodi od drveta i drvnih proizvoda ispunjavaju kriterijume održivog gazdovanja šumama, što je ključno za uvjeravanje industrijskih korisnika i potrošača. Očekivani efekti uključuju poboljšano praćenje i zaštitu šumskih resursa, podršku preventivnoj borbi protiv nelegalne sječe, i obezbjeđivanje ekonomske, ekološke i društvene održivosti šuma. Implementacija sertifikacije šuma u Crnoj Gori planira se započeti 2024. godine. Ovaj vremenski okvir omogućava postepeno uvođenje sistema s ciljem postizanja održivog gazdovanja šumama i podrške relevantnim ciljevima održivog razvoja.

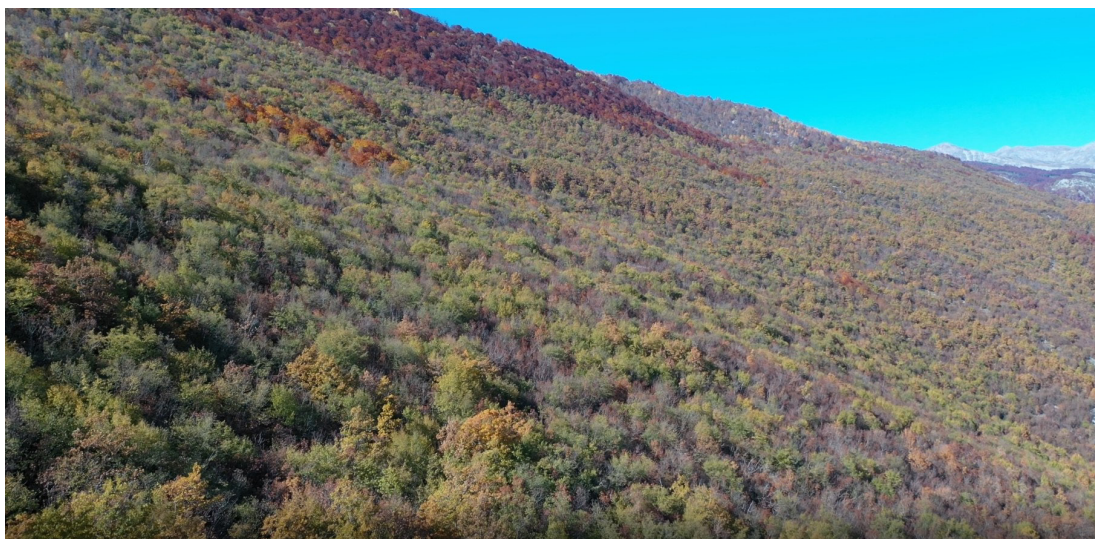
5.1.6 Otvaranje novih radnih mjesta

Otvaranje novih radnih mjesta u šumarskom sektoru u Crnoj Gori predstavlja ključni korak ka unaprijeđenju održivog gazdovanja šumama. Predložena promjena u Zakonu o šumama, usmjerena ka konceptu upravljanja šumskim resursima, naglašava potrebu za otvaranjem novih radnih mjesta, posebno za inženjerski kadar. Ovo se dodatno povezuje s potrebom intenziviranja polifunkcionalnog korišćenja šuma i uvođenja inovacija u proizvodne procese finalne prerade drveta. Očekivani efekti ove

inicijative uključuju korporativno organizovanje proizvodnje, integraciju šumarstva s komplementarnim sektorima, unaprijeđenje tehnologije i stvaranje realnih radnih mjesta, posebno za inženjerski kadar i majstore stolarske struke. Naglasak je stavljen na društvenu (dohodovnu) funkciju šuma i šumarstva, uz istovremeno poštovanje ekoloških i ekonomskih funkcija. Radni koraci obuhvataju osnivanje novog privrednog društva, primjenu drugačijeg koncepta organizovanja i klsterskog povezivanja u drvenoj industriji, podršku ruralnom razvoju, malim i srednjim preduzećima, te napredak u agrošumarstvu i zelenoj ekonomiji. Sektorske strategije će definisati uslovljenost i uzajamnu povezanost sektora s ciljem održivog gazdovanja ukupnim potencijalima šuma.

5.1.7 Transparentnost u sektoru

Glavni izazov koji se nalazi pred sektorom šumarstva je uspostavljanje transparentnosti u aktivnostima koje se tiču upravljanja ljudskim resursima (zapošljavanje, razvoj karijere, opis poslova) sa ciljem postizanja promjene u upravljačkoj strukturi koja je potrebna.



**Analiza usaglašenosti
Strategije Evropske Unije
za šume do 2030. godine
sa novom Strategijom
razvoja šuma i šumarstva
Crne Gore za period
2023.-2028. godine**

A analizom strateških i operativnih ciljeva nove strategije EU za šume do 2030. godine i nove Strategije razvoja šuma i šumarstva Crne Gore za 2023.-2028. uočljiva je podudarnost visokog stepena.

U okviru strateškog cilja EU, Zaštita, obnova i proširenje šuma EU-a radi borbe protiv klimatskih promjena, gubitka biodiverziteta i osiguravanja otpornih i višenamjenskih šumskih ekosistema može se izvući paralela sa strateškim ciljevima Crne Gore. EU svoje djelovanje, radi postizanja ciljeva, bazira na povećanju površina pod šumom dok strategija Crne Gore akcenat svog djelovanja stavlja na očuvanju i poboljšanju trenutnog stanja šuma.

Kako bi se usporili procesi klimatskih promjena, sačuvali biodiverzitet ekosistema u evropskoj strategiji kao nužne mjere i aktivnosti ocjenili su da je neophodno povećati površine pod šumom, kao i šumska područja pod zaštitom na oko 30% od ukupne površine EU gdje bi oko 10% površine uživalo strogu pravnu zaštitu a to su prije svega primarne i stare šume. Sa druge strane potrebno je obezbijediti obnavljanje postojećih šuma i pojačati stepen održivog gazdovanja i usmjeriti ga ka tome da šume budu dovoljno bioraznolike uzimajući u obzir prirodne uslove i tipologiju šuma. U svrhu ispunjavanja istog cilja na nacionalnom kao i globalnom nivou strategija Crne Gore kao osnovni set mjera nalaže unaprijeđenje zatečenog stanja šuma kroz prirodnu obnovu visokih šuma, prebirnu sječu kao dobar metod odražavanja biodiverziteta sastojine i jačanje otpornosti šuma, popunjavanje neobraslih sastojina kao i primjenu svih mjera njege (njega mladika i podmlatka, čišćenje guštika, kresanje grana, prorede letvenjaka i srednjedobnih sastojina) tokom gazdovanja šumom. Bitne napore potrebno je uložiti na zaštiti šuma, očuvanju i poboljšanju zdravstvenog stanja kao i borbi protiv smanjenja šumovitosti i degradacije šuma.

Spontani ponovni rast šuma prirodnom sukcesijom glavna je sila koja potiče povećanje šumskih područja u EU-u, što je uglavnom povezano s napuštanjem poljoprivrede i ruralnih područja. No postoji i potencijal za proširenje pokrivenosti šumama i drvećem u EU-u aktivnim i održivim ponovnim pošumljavanjem, pošumljavanjem i sadnjom stabala. Strategijom EU-a za biodiverzitet do 2030. određuje se obaveza sadnje najmanje tri milijarde dodatnih stabala do 2030. uz potpuno poštovanje ekoloških načela. Ova praksa se primjenjuje u Crnoj Gori kao mjera za ispunjavanje prethodnih strateških ciljeva a svoju viziju apsolutno pronalazi i u novoj strategiji Crne Gore za period 2023.-2028. godine. Planira se udvostručenje dinamike podizanja novih šuma do kraja mandata ove Strategije. Plan pošumljavanja, integralni dio Programa gazdovanja šumama, treba se korigovati kako bi se postigao cilj povećanja šumske površine za 1000 ha godišnje. Očekivani efekti uključuju povećanje šumovitosti, pozitivan uticaj na klimatske promjene, održivo korišćenje prostora pod šumom i povećanje proizvodnje drvene biomase. Mjera je povezana s drugim planiranim aktivnostima, a ključni koraci uključuju odobrenje plana pošumljavanja, proizvodnju sadnica, pripremu lokacija, sadnju, nadzor i praćenje izvršenja.

“Prirodi blisko gazdovanje šumama” predstavlja novi koncept u sklopu Strategije

razvoja šumarstva EU do 2030. godine koji je prepoznat kao veoma koristan i kao takav planira se njegova implementacija u novoj strategiji Crne Gore. Ovaj pristup ima za cilj poboljšanje otpornosti šuma na klimatske promjene i razvoj multifunktionalnosti šuma. Sedam osnovnih principa uključuje očuvanje prirodnih staništa, promociju autohtonih i prilagođenih vrsta drveća, podršku strukturne heterogenosti sastojina, te izbjegavanje intenzivnih operacija gazdovanja.

Strategija razvoja šuma i šumarstva za period 2023.-2028. godine pokazuje jasne paralele i usklađenost s Evropskim zelenim planom, ključnom inicijativom Evropske unije za postizanje održivosti i klimatske neutralnosti do 2050. godine. Obje strategije usmjerene su na razvoj drvne industrije kroz finalnu preradu drveta, što se poklapa sa Evropskim zelenim planom, koji naglašava važnost održive upotrebe i vrijednovanje šumskih resursa. Crna Gora slijedi globalni trend prelaska ka cirkularnoj ekonomiji, s fokusom na očuvanje resursa i smanjenje uticaja na životnu sredinu u okviru inicijative za unaprijeđenje sektora drvne industrije. Ova lokalna predanost usklađena je s politikom Evropske unije, koja takođe ističe cirkularnu ekonomiju kao ključnu komponentu održivog razvoja, postavljajući ambiciozne ciljeve u oblasti klimatskih promjena i efikasnog upravljanja resursima.

Strategije Crne Gore i EU ističu važnost podrške malim proizvođačima u sektoru drvne industrije, kroz mjere kao što su zajednički nastup na tržištu, podrška inovacijama i dizajnu, te subvencije za razvoj, što doprinosi inkluzivnom ekonomskom rastu.

Crna Gora i Evropska unija dijele sličnosti u pristupu proizvodnji bioenergije, posebno kada je riječ o korišćenju šumarstva i drvoprerade kao ključnih izvora. U EU, 49% bioenergije potiče iz otpada sječe i prerade drveta, a Crna Gora ima značajne resurse u ovom sektoru. Obje prepoznaju važnost održivog korišćenja šumskog otpada, a preporuke Evropske komisije o toj temi služe kao smjernice i za Crnu Goru. U kontekstu tržišta trupaca nižeg kvaliteta, obje strane vide potencijal za uštedu kroz povećanje iskorištavanja biomase iz šuma i otpada drvoprerade.

Strategija Crne Gore ima fokus na podršku proizvodnji s dodatnom vrijednošću, kao i na organizaciju proizvodnje nedrvenih šumskih proizvoda (NŠP). Slično tome, strategija Evropske unije (EU) do 2030. godine naglašava važnost nedrvenih proizvoda iz šuma, kao što su pluta, smola, tanini, krmno bilje, ljekovito i aromatično bilje, voće, bobice, orasi, korijenje, gljive, sjeme, med, ukrasno bilje i druge. Obje strategije prepoznaju značajan doprinos nedrvenih proizvoda u šumama i ističu potrebu za podrškom vlasničkim zajednicama. U Crnoj Gori, formiranje Koordinacionog odbora za praćenje predstavlja ključni korak u organizaciji sistema praćenja. Slično tome, u EU-u se planira formiranje posebne grupe na nivou EU-a, što ukazuje na potrebu za koordiniranim pristupom praćenju šuma na širem geografskom području. U Crnoj Gori, izveštaji će se redovno sastavljati na kraju svake godine, dok se u EU-u planira godišnje izvještavanje putem Evropskog sistema informisanja o šumama (FISE). Oba pristupa takođe naglašavaju transparentnost i dostupnost informacija široj javnosti, uključujući civilno društvo i medije. Uključivanje zainteresovanih strana ključno je na oba nivoa. Koordinacioni odbor u Crnoj Gori ima predstavnike civilnog društva, a EU

planira uključiti stručnjake i mreže u posebnu grupu za praćenje šuma. Obje strategije teže unaprijeđenju naučne izvrsnosti kako bi unaprijedile praksu upravljanja šumama i smanjile negativne uticaje na životnu sredinu. Posebno, naglašavaju važnost povezivanja šumarstva sa drugim sektorima, poput poljoprivrede, hrane i okoline, kako bi postigle sinergiju između ekoloških, društvenih i ekonomskih ciljeva. Strategija EU se integriše unutar evropskih politika, poput evropskog zelenog plana, sa druge strane, strategija Crne Gore ima svoje specifične prioritete, usredsređena je na potrebu reforme šumarskog sektora. Fokus na osnivanju državnog preduzeća ukazuje na želju za temeljnim promjenama u organizaciji i upravljanju šumama, što odražava unikatne izazove i prilike koje Crna Gora doživljava u svom šumarskom sektoru. Cilj Crne Gore je jačanje znanja o šumama i prilagođavanje promjenama u šumarstvu. S obzirom na princip doživotnog obrazovanja, cjeloživotno učenje igra ključnu ulogu u razvoju pojedinca i društva. Obrazovne politike u Crnoj Gori fokusirane su na stvaranje mogućnosti za cjeloživotno učenje, podizanje kvaliteta obrazovanja i unaprijeđenje kompetencija učenika. Poseban naglasak stavlja se na stvaranje kadrova visoke stručne spreme u šumarstvu. Dok je ključan cilj Strategije Evropske Unije za šume istraživanje i inovacije za poboljšanje znanja o šumama.

Usaglađenost među strateškim dokumentima

Vertikalna usklađenost

Definisani strateški ciljevi u novoj Strategiji razvoja šuma i šumarstva za period 2023.-2028. godine su:

1. obezbijedivanje osnova održivog upravljanja šumama Crne Gore, poštujući princip polifunkcionalnosti šumskih ekosistema,
2. očuvanje i jačanje kapaciteta šuma za otpornost i prilagođavanje i otpornost klimatskim promjenama, uključujući prevenciju požara i druga rješenja,
3. uvećanje površine zaštićenih šuma, zaštita biodiverziteta i predjela,
4. podsticanje održivosti i konkurentnosti industrija koje se temelje na šumama,
5. bioenergiji i šire „zelenoj“ industriji i cirkularnoj ekonomiji i institucionalno jačanje i finansijska potpora.

Prethodni ciljevi su usklađeni sa ciljevima u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja (NSOR) Crne Gore do 2030. godine.

U okviru očuvanja prirodnih resursa Strategija sugerise da će se strateški cilj – *Zaustavljanje degradacije vrijednosti obnovljivih prirodnih resursa*: biodiverziteta, vode, vazduha, zemljišta postići realizacijom sljedećih mjera: omogućavanjem efikasne zaštite zaštićenih područja prirode, ekološki vrijednih staništa, šumskih, vodnih i obalnih ekosistema, zaštićenih vrsta flore i faune, vazduha i zemljišta (SDG 3, 6, 9, 11, 13 i 15), unaprijeđivanjem praćenja stanja biodiverziteta, (SDG 2, 3, 6, 11, 12, 14, 15). Realizacijom ovog strateškog cilja i s njim povezanih mjera Crna Gora će doprinijeti ostvarivanju globalnih ciljeva održivog razvoja (SDG 2, 3, 6, 9, 11, 12, 13, 14.) i posebno cilja SDG 15 koji se odnosi na šumarstvo u najširem kontekstu.

Strateški cilj – *Efikasno upravljanje obnovljivim prirodnim resursima* će se postići realizacijom sljedećih mjera: identifikovanjem i vrijednovanjem ekoloških vrijednih staništa i ekosistema i izvršenjem revizije statusa postojećih zaštićenih prirodnih dobara (SDG 12, 14, 15) izgradnjom kapaciteta za integralno upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima, ekološki vrijednim staništima i ekosistemima (SDG 12, 14, 15, 17) omogućavanjem resursno efikasne racionalne upotrebe šumskih resursa (SDG 7, 13, 15,).

Izgradnja prilagodljive infrastrukture, obezbijediće se promovisanjem industrijalizacije i podsticanjem inovativnosti (SDG 9). U cilju približavanja realnosti Crna Gora je pristupila i Mediterranean Strategy for Sustainable Development (MSSD) 2016.-2025. Kao strateški dokument, MSSD služi za prilagođavanje međunarodnih obaveza regionalnim uslovima i usmjeravanju nacionalne strategije te stimulacijom regionalne saradnje sa namjerom ostvarivanja ciljeva održivog razvoja.

MSSD su usvojile sve mediteranske zemlje na 19. sastanku ugovornih strana Barcelonske konvencije (COP 19). (Atina, Grčka, 9-12. februar 2016. Odluka IG. 22/2)

U odnosu na cilj - *Ublažavanje uticaja prirodnih i antropogenih hazarda i jačanje otpornosti*, smanjivanje ranjivosti i izloženosti prirodnim i antropogenim hazardima u NSOR nisu obuhvaćene šume pored neospornog negativnog uticaja klimatskih promjena na šumske ekosisteme i rizik povezan sa njima i konstataciju u ocjeni stanja da su šume vrlo ranjivi ekosistemi.



Slika 1.: Europski zeleni plan

Uvođenje zelene ekonomije. U kontekstu NSOR, uvođenje zelene ekonomije podrazumijeva primjenu UNEP pristupa, prema kojem je zelena ekonomija niskokarbonska, resursno efikasna i socijalno inkluzivna, odnosno ostvarivanje strateških ciljeva strukturiranih u sledećim prioritetnim oblastima: ublažavanje klimatskih promjena, resursna efikasnost, upravljanje otpadom primjenom pristupa u okviru cirkularne ekonomije, održiva proizvodnja i potrošnja i društvena odgovornost, kao i rast konkurentnosti crnogorske ekonomije su komplementarne strateškom cilju 4 ove Strategije koji se odnosi na podsticanje održivosti šume, održivosti i konkurentnosti industrija koje se temelje na šumama.

U EZ planu se ističe da bi sve politike EU-a trebale pomoći u očuvanju i obnovi prirodnog kapitala Evrope.

Šumski ekosistemi izloženi su sve većem pritisku zbog klimatskih promjena. Šumska područja EU treba unaprijediti, kvalitativno i kvantitativno, kako bi EU mogla ostvariti klimatsku neutralnost (koja je samo šumom i šumarstvom zagarantovana) i zdravu životnu sredinu. Održivim pošumljavanjem i ponovnim obnavljanjem šume koje propadaju mogle bi bolje apsorbirati CO₂ te postati otpornije. Na osnovu Strategije za biološku raznovrsnost do 2030. godine EK je pripremila novu Strategiju EU za šume kojom je obuhvatila cijeli ciklus razvoja šume i promovisala brojne usluge šuma. Glavni ciljevi strategije EU za šume su pošumljavanje te očuvanje i obnova šuma u Evropi kako bi se povećala apsorpcija CO₂, smanjili pojavu i širenje šumskih požara te promovisalo bioprivredivanje u skladu s ekološkim načelima koja pogoduju biološkoj raznolikosti (Evropski zeleni plan). Nacionalni strateški planovi u okviru zajedničke poljoprivredne po

litike trebali bi podstaći upravljače šuma da održivo čuvaju i uzgajaju šume te njima održivo upravljaju. Privatni sektor će biti ključan za finansiranje zelene tranzicije.

EU će posebno raditi na podržavanju neposrednih susjeda i država kandidata. Ekološka tranzicija za Evropu može biti potpuno efikasna samo ako i neposredno susjedstvo EU preduzme efikasne mjere. Radi se na zelenom programu za zapadni Balkan.

Uključenost i predanost javnosti i svih učesnika ključni su za uspjeh evropskog zelenog plana. Ljude brinu radna mjesta, grijanje njihovih domova i osnovna egzistencija, a institucije EU trebale bi saradivati s njima ako žele da zeleni plan uspije i donese trajne promjene.

Ublažavanje klimatskih promjena smanjiti nivo emisija gasova s efektom staklene bašte do 2030. godine za 30% u odnosu na 1990. godinu treba postići realizacijom sledećih mjera: Izgradnjom kapaciteta, unaprjeđivanjem obrazovanja i podizanjem javne svijesti o klimatskim promjenama i mjerama za njihovo ublažavanje, uvođenjem niskokarbonske tehnologije u postrojenjima, u skladu s najboljim praksama (SDG 2, 9, 12, 13, 15), poboljšanjem statusa šuma i povećanjem šumovitosti dodatnim pošumljavanjem (SDG 12, 13 i 15). U odnosu na Predlog Nacionalne Strategije u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine ovaj cilj je već ispunjen.

Put ka resursnoj efikasnosti

Strateški cilj NSOR za period do 2030. godine, Poboljšanje resursne efikasnosti u ključnim ekonomskim sektorima će se ostvariti uvođenjem tržišno orijentisanih mjera, tj. ekonomskih instrumenata u ključne ekonomske sektore kroz ekološke poreze, takse i naknade za korisnike, trgovinske sertifikate, zelene finansije, zelene javne nabavke, subvencije, dozvole i zabrane kojima se može trgovati. U mjerama je istaknuta potreba monitoringa izvršenja ciljeva i odgovornosti za njihovo nesprovođenje. NSOR je definisala model za sve aktuelnije smanjenje domaće potrošnje materijala za 20% (projekcija do 2020. godine), kroz povećanje produktivnosti odnosno efikasnije korišćenje sirovina, omogućavanje finalizacije prerade sirovina i procesa proizvodnje, stavljanjem u funkciju domaće radne snage, usluga i servisa, prevashodno u sektorima turizma, poljoprivrede, proizvodnje hrane, industrije, drvoprerade.

U Srednjeročnom programu rada Vlade (SPRV), 2022.-2025. između ostalog, ističu se ciljevi i prioriteti koji se oslanjaju i odnose na promovisanje humane ekonomije, oslonjene na porodična gazdinstva u sektorima poput poljoprivrede, mini industrije, drvoprerade, turizma. Sugerise se, da se šumarstvo usmjeri ka izvorima koji obezbjeđuju više i konkretnije i da se unaprijedi finalna proizvodnja.

Jedan od prioriteta Vlade u narednom periodu je i zdrava životna sredina i doprinos u borbi protiv naglih klimatskih promjena, sa ciljem promovisanja i obezbijedenja infrastrukture i mjera Crne Gore kao ekološke države. Aktivnost Vlade je i podizanje svijesti građana o očuvanju i zaštiti životne sredine; zaštita prirodnih ekosistema, šuma, voda i velikih pašnjaka; jačanje proizvodnje i brendiranje domaćih i ekoloških proizvoda. Neophodno je i da se kroz ruralni obezbijede preduslovi za razvoj seoskog područja i da se očuva i taj potencijal Crne Gore koji je sada, na više načina ugrožen. *Prioritet je direktno vezan sa realnim definisanjem ekoloških usluga šumskih ekosistema posebno u ruralnim područjima.*

Ova aktivnost je izuzetno značajna, imajući u vidu nedostatak kvalifikovanih kadrova u sektoru šumarstva na svim nivoima, a imperativ je podrška realnom pristupu principu održivosti uz empirijsku provjeru višefunkcionalnosti šumskih ekosistema u izraženim uslovima rizika usled klimatskih promjena.

Prioriteti i ciljevi Vlade do kraja 2024. godine po SPRV od značaja za izradu i sadržaj Strategije razvoja šuma i šumarstva su:

- Cilj (2.6.) **PODSTICANJE RAVNOMJERNOG REGIONALNOG RAZVOJA, INDUSTRIJE I ZANATSTVA**
- Cilj (2.9.) **RAZVOJ ENERGETSKOG SEKTORA CRNE GORE UZ SPROVOĐENJE ZELENE ENERGETSKE TRANZICIJE** – udio električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora u ukupnoj neto potrošnji električne energije trebalo bi da iznosi 64% do kraja 2024. godine. Pri tom svjesni očekivanog prinosa u drvetu i uvećanja vanrednog prinosa, usled negativnih uticaja na šumu (abiotičke i biotičke prirode), realno je očekivati veće učešće biomase kao energenta u ukupnoj količini prinosa.
- Cilj (3.4.) **UNAPRIJEĐENJE STANJA I OČUVANJE ŽIVOTNE SREDINE** – U odnosu na

dosadašnju dinamiku u zaštiti područja, povećaće se udio zaštićenih područja u ukupnoj teritoriji Crne Gore do 2024. godine na 17%. Prema pozitivnim stavovima prema ovim zadacima rješenje je u proširenju postojećih ZP, prekograničnom povezivanju i evidentiranju novih ZP na osnovu prethodnog vrijednovanja.

- Cilj (3.8.) UNAPRIJEĐENO UPRAVLJANJE ŠUMAMA I RAZVOJ DRVNE INDUSTRIJE NA BAZI POTENCIJALA NAŠIH ŠUMA – Pored unaprijeđenja znanja i vještina kadrova koji rade na ovim poslovima, kao i potpune usaglašenosti nacionalne metodologije monitoringa zdravstvenog stanja šuma i šteta od šumskih požara sa EU metodologijama, ključna promjena se ogleda u osnivanju državnog preduzeća (privrednog društva) koje sprovodi proizvodne i komercijalne poslove u šumarstvu, koje će do 2024. godine u potpunosti vršiti poslove u oblasti korišćenja šuma i prodaje drvnih proizvoda.
- Cilj (3.9.) UNAPRIJEĐENJE LOVSTVA KAO DJELATNOSTI OD JAVNOG INTERESA – U cilju kontrolisanja ove oblasti koja treba da funkcioniše prema svim standardima očuvanja životne sredine i postojećeg biodiverziteta, do 2024. godine će biti povećan broj donijetih planova gazdovanja zaštićenim vrstama divljači u skladu sa EU direktivama sa preduslovom izrade Programa razvoja lovstva. Predviđeno je da naredni Program razvoja lovstva bude usvojen tokom 2024. godine. Ovim dokumentom će biti definisana strateška opredjeljenja za oblast lovstva. Neophodno je permanentno preduzimanje mjera u cilju održavanja, obnavljanja i postizanja broja i kvaliteta divljači prema mogućnostima staništa uz stalno ulaganje u infrastrukturu lovišta. Očuvanje populacija divljači, rijetkih i ugroženih vrsta moraju da se postave kao prioritet lovnog gazdovanja.
- Cilj (4.1.) UNAPRIJEĐENJE SISTEMA OBRAZOVANJA NA SVIM NIVOIMA je cilj karaktera prioriteta u šumarskom sektoru s obzirom na već istaknut manjak kadrova na svim upravljačkim i organizacionim nivoima.
- Cilj (4.5.) JAČANJE NACIONALNE NAUČNE, ISTRAŽIVAČKE I INOVACIONE INFRASTRUKTURE – Kao potvrda ulaganja u inovacije, pozicija Crne Gore na Globalnom indeksu inovativnosti (GII) u okviru infrastrukture, će biti unaprijeđena za sedam mjesta – od 60. do 53. Ulaganja u istraživanje i razvoj će porasti i planira se izdvajanje 0, 5% BDP-a za te svrhe, što će doprinijeti povećanju broja ukupno registrovanih istraživača u Crnoj Gori na 1600. Skromnost obima istraživanja u cjelokupnom sektoru šumarstva u prve prioritete bi trebala istaći radikalnu promjenu stava i sveukupne angažovanosti u tom smislu kadrovskim umrežavanjem na nacionalnom i internacionalnom nivou.
- CRNA GORA – BUDUĆA ČLANICA EVROPSKE UNIJE, S OSNAŽENOM POZICIJOM NA MEĐUNARODNOJ SCENI
- Cilj 6. 1. POSTIGNUTA SPREMNOST ZA ČLANSTVO U EU I UNAPRIJEĐENA INFORMISANOST JAVNOSTI O PROCESU PRISTUPANJA I ČLANSTVA U EU. Šumarstvo Crne Gore je umreženo u odnosu na pan evropske i globalne procese MCPFE, UN FAO, UNEP/MAP, vjerovatno uskoro u CEF i dr. čime snažno podržava proces pridruživanja. Prethodno prati, fokus na zdravstvu posvećenom pacijentu

i usmjerenom na borbu zbog pandemije COVID-19. Neophodno je utvrditi set mjera ekonomskog oporavka i podrške oporavku privrede nakon pandemije koronavirusa.

U Programu ekonomskih reformi 2022.- 2024 (PER) a polazeći od izazova sa kojima se Crna Gora suočava na svom putu ka održivom rastu i razvoju, istaknuto je pet ključnih principa na kojima se zasniva rad Vlade: *vladavina prava i jednake mogućnosti, zdrave finansije i ekonomski razvoj, zdravlje i zdrav životni ambijent, obrazovanje i društvo zasnovano na znanju, digitalno društvo.*

Obavezujući i u planskom opredjeljenju ove Strategije je Vladin predloženi (ambiciozni) reformski paket pod nazivom „Evropa sad“, planski pretpostavljeno u okviru strateškog cilja 5.

Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine pored korektnog prikaza stanja, ciljeve upravljanja površinom 53,4% (69,4%) državne teritorije slaže u dvije linije aktivnosti, konstatujući: „Gazdovanje šuma u južnom području treba usmjeriti u pravcu jačanja zaštitno-regulatornih i sociokulturnih funkcija. Šumarstvo u sjevernom području se bazira na principu održivosti sa prioritarno proizvodnom namjenom, a u zaštitne šume izdvojeno je 16% površine šuma“. Skromniji je osvrt na (trebalo bi da stoji) „šume, šumarstvo i lovstvo“ u ponuđenim riješenjima za PPCG do 2040. godine koji je u izradi. Kritički, prethodno bi se moglo imenovati ignorisanjem sektora.

U istom planu je istaknuto da je erozionim procesima u Crnoj Gori napadnuto 300 registrovanih bujičnih slivova, gdje količina transportovanog nanosa iznosi preko 2 miliona m³ godišnje. Za posljedicu izražene su pojave goleti, značajne su površine kamenjara, bitno se remete hidrološke prilike te nastaju poplave. Procesima erozije i devastacije biljnog pokrivača nastali su gubici zemljišta, ne samo u pogledu fizičkog nastanka površine, nego i hranljivih sastojaka, odnosno plodnosti zemljišta koja je njegovo najvažnije svojstvo.

Obaveze u odnosu na EU: Crna Gora je država kandidatkinja za članstvo u EU. Savjet je potvrdio njenu evropsku perspektivu u junu 2006. godine, nakon što su države članice EU priznale nezavisnost države. Crna Gora je 15. oktobra 2007. godine potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Činom potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Crna Gora je formalno dogovorila udruživanje s Evropskom zajednicom i njenim državama članicama, prihvatajući tako odgovornost za svoju evropsku budućnost i obaveze koje iz toga proizilaze. U odnosu na ekonomske odnose trgovinu i investicije koje su započele još 2001. godine. Istorija partnerstva datira iz 2001. godine, Programom pomoći Zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju (CARDS) koji je zamijenjen Instrumentom za pretpristupnu pomoć (IPA) do 2013. godine. Nakon toga je uslijedila IPA II. Program IPA II fokusira se na ključne oblasti koje bi trebalo da olakšaju pripremu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji. I danas EU je takođe u potpunosti posvećena obnovi ekonomije. To je svrha Ekonomskog i investicionog plana za Zapadni Balkan, koji je usvojen 2020. godine. Značajnim sredstvima u iznosu do 28 milijardi eura, ovaj plan može da učini Zapadni Balkan

mного privlačnijim za investicije i donese konkretne promjene na bolje ljudima u regionu. Plan će ojačati infrastrukturu, otvoriti radna mjesta, povećati potencijal za rast lokalnih preduzeća, poboljšati život građana Crne Gore i doprinijeti stvaranju otpornije budućnosti⁴.

Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2022. – 2023. godine

Poglavlje 11 - Politika ruralnog razvoja, kroz podršku raznovrsnih ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima, ima za cilj poboljšanje kvaliteta života na selu, kako sa ekonomskog tako i sa društvenog aspekta.

Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2022.-2028. godine se oslanja na:

1. Akcioni plan za usaglašavanje sa pravnom tekovinom EU (2023.2025.);
2. Program razvoja poljoprivrede i ruralnog razvoja IPARD III (2021.-2027.)⁵

Poglavlje 15 - Upravljanje energetskim sektorom predstavlja posebno važnu oblast djelovanja institucija Evropske unije. Oblast energetike između ostalog obuhvata i obnovljive izvore energije, pri čemu je u šumama značajan potencijal uvažavajući pri tom i ulogu šuma u ponoru CO₂.

Poglavlje 18 – Statistika

Na bazi podataka zvanične statistike mjeriće se napredak u svim oblastima, za šumarstvo su značajniji domeni: • Statistika poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, životne sredine, registara i klasifikacija; • Koordinacija regionalnog statističkog sistema, u skladu sa međunarodnom metodologijom i principima Kodeksa evropske prakse.

Poglavlje 19– Pravna tekovina Evropske unije u oblasti socijalne politike i zapošljavanja Najbitniji ciljevi socijalne politike Evropske unije jesu postizanje jedinstvenog i pravednog pristupa osnovnim socijalnim uslugama, unaprijeđenje sistema socijalne zaštite, visok obrazovni stepen radne snage, visoka stopa zaposlenosti uz posebnu brigu za grupe koje su manje prisutne na tržištu rada, postizanje sigurnih i održivih prihoda, kao i dostojnih uslova rada za žene i muškarce.

Poglavlje 20– Preduzetništvo i industrijska politika Evropske unije.

Glavni cilj poglavlja je unaprijeđenje preduzetničkog i inovativnog duha preduzeća, konkurentnosti nacionalne industrije, kapaciteta i konkurentne sposobnosti privrednih subjekata na tržištu, uz nužne procese tržišnog, tehnološko-tehničkog, finansijskog, kadrovske i organizacijskog prilagođavanja, sveukupnog prilagođavanja strukturnim promjenama, kao i stvaranje povoljnog poslovnog okruženja unutar EU.

Poglavlje 26–Evropska unija raspoloživim mehanizmima doprinosi razvoju obrazovanja i mobilnosti, preduzima potrebne mjere kako bi obrazovanje postalo dio strategije zapošljavanja i kako bi Evropska unija postala svjetski centar znanja. Strateški okvir za evropsku saradnju u obrazovanju i osposobljavanju koji vodi ka Evropskom obrazovnom prostoru i šire (2021.-2030.) daje jasnu viziju i ciljeve i koristi se kao osnova prilikom definisanja strateškog okvira polazeći od pet ciljeva definisanih na nivou Evropske unije i prioritarnih oblasti. Princip cjeloživotnog učenja i mobilnosti

⁴ https://www.eeas.europa.eu/montenegro/evropska-unija-crna-gora_me?s=225

⁵ (Detaljan implementacioni plan za uspostavljanje Integrisanog administrativnog i kontrolnog sistema (IAKS), koji će biti u potpunosti operativan do dana pristupanja).

ostaje kao jedan od prioriteta. Program Erasmus+ 2021.-2027. nastaviće da promoviše međunarodnu dimenziju aktivnosti, višejezičnost, ravnopravnost i inkluzivni pristup obrazovanju, pa ćemo učešćem naših institucija doprinijeti većoj zapošljivosti, inkluzivnosti, ličnom razvoju svih uključenih pojedinaca, kao i tome da obrazovanje bude relevantno za pojedinca, tržište rada i društvo i, na kraju, inovativno.

Strategija razvoja visokog obrazovanja 2022.-2026. sa Akcionim planom.

Jedna od preporuka koje je Evropska komisija dala za razvoj Programa ekonomskih reformi za 2021. godinu je da se poboljša kvalitet visokog obrazovanja i razvijaju vještine usklađene sa potrebama tržišta rada. U skladu sa navedenim nastaviće se sa

a) unaprijeđenjem praktične nastave u visokom obrazovanju i

b) daljim unaprijeđenjem mehanizama za obezbijedenje kvaliteta kroz potpunu usklađenost propisa sa Evropskim standardima i smjernicama za obezbijedenje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja, kako bi se obezbijedilo efikasnije zapošljavanje i kvalitetniji kadar. Konkretna strategija je sadržajno logičan nastavak Programa razvoja opšteg srednjeg obrazovanja u Crnoj Gori (2022.- 2024.), s Akcionim planom.

Horizontalna usklađenost na nivou strateških i operativnih ciljeva

Evropsko iskustvo

Usklađenost na nivou strateških i operativnih ciljeva u osnovi ima međunarodnu i regionalnu konotaciju.

Usklađenost na *međunarodnom nivou* je proizašla iz obaveza Crne Gore potpisivanjem međunarodnih deklaracija, sporazuma, odluka, direktiva koje su svojim sadržajem uticajne na sadržaj konkretne Strategije, i to su:

U oblasti šumarstva i drvne industrije (trgovine, prerade i korišćenja drveta)

1. Pristup deklaraciji o održivom upravljanju šumama (Forest Europe, MCPFE-na Ministarskoj konferenciji - Beč, 2003.), Crna Gora je prilagodila Zakon o šumama definiciji održivosti. U domenu planiranja je djelimično poštovan princip polifunkcionalnosti razvrstavanjem šuma (samo) na privredne i zaštitne. Problem je u izvjesnom smislu relativiziran proglašavanjem ZP i trajanjem u kontinuitetu tog procesa, čime su zaštita biodiverziteta i ekološke usluge šumskih ekosistema postale vidljivije.
2. UN Strategija o ciljevima održivog razvoja (Sustainable Development Goals (SDGs) -Agenda 2030-UNDP) je formalno ispoštovana izradom iste na nacionalnom nivou (Crne Gore) u kojoj je posebno SDG cilj 15 najdirektnije vezan za održivi odnos prema šumi i šumarstvu.
3. United Nations strategic plan for forests (UNSPF) 2017.-2030. u kojem je definisano 6 globalnih ciljeva, inkorporiranih u Strategiju, sa fokusom na:
 - Zaustavljanje smanjenja šumovitosti, kroz održivo upravljanje šumama, uključujući zaštitu, obnovu, reforestaciju i pošumljavanja (uključuje cilj

povećanja šumske površine za 3% širom svijeta do 2030. godine), sprječavanje degradacije šuma i doprinose globalnim naporima za rješavanje problema izazvanih klimatskim promjenama.

- Povećanje ekonomske, društvene i ekološke koristi zasnovane na šumama, uključujući poboljšanje sredstva za život ljudi zavisnih od šuma. Procijenjeno je da 1.6 milijardi ljudi ili 25% globalnog stanovništva – zavise od šuma.
- Značajno povećanje površine zaštićenih šuma i održivo upravljanje šumama, kao i udjela šumskih proizvoda iz šuma kojima se održivo gazduje.
- Mobilisanje i značajno povećanje, novih i dodatnih finansijskih sredstava iz svih izvora za sprovođenje održivog gazdovanja šumama i jačanje naučno-tehničke saradnje i partnerstva. Države članice mogu da objavljuju svoje „dobrovoljne nacionalne priloge“ za održivo gazdovanje šumama. Mreža UN Foruma o šumama, radi na mobilizaciji resursa za održivo gazdovanje šumama i sprovođenje Strateškog plana omogućavanjem pristupa zemalja postojećem i nastajanju mehanizama finansiranja uključujući Globalni fond za životnu sredinu, Zeleni klimatski fond i drugi izvori.
- Promovisanje okvira upravljanja za implementaciju održivog upravljanja šumama, uključujući šumarske instrumente Ujedinjenih nacija i poboljšati doprinos šuma Agendi za 2030. Održivi razvoj.
- Unaprijeđenje saradnje, koordinacije, koherentnosti i sinergije o pitanjima vezanim za šume na svim nivoima, uključujući i okvir sistema Ujedinjenih nacija i među organizacijama članicama Collaborative Partnerstva za šume, kao i među sektorima i relevantnim zainteresovanim stranama.

Rezolucija Evropskog parlamenta od 9. juna 2021. godine o Strategiji EU-a za bi-odiverzitet do 2030. – Vraćanje prirode u naše živote (2020/2273(INI));6

Gubitak biološke raznovrsnosti i klimatske promjene međusobno su povezani te negativno utiču jedan na drugog, jednaka su prijetnja životu na našoj planeti pa je, zbog toga, ta dva problema potrebno hitno rješavati zajedno; Komisija navodi da samo 23 % vrsta i 16 % staništa iz direktiva EU-a o prirodi ima povoljan status. Strategija EU-a za bioraznolikost do 2030. godine jedna je od ključnih inicijativa evropskog zelenog plana;

Komisija pozdravlja ambiciju da do 2050. godine svi svjetski ekosistemi budu obnovljeni, otporni i primjereno zaštićeni; naglašava da je potrebno uložiti krajnji napor da se taj cilj što prije postigne.

Pri sprovođenju Strategije trebalo bi osigurati doslednost s drugim strategijama evropskog zelenog plana, kao što je Strategija „od polja do stola“; prepoznaje važnost tri dimenzije održivog razvoja: ekološke, ekonomske i socijalne; podsjeća da ekološka dimenzija, uključujući biološku raznovrsnost i očuvanje ekosistema, podržava druge dvije dimenzije i predstavlja temeljnu osnovu za održivi razvoj i postizanje ciljeva održivog razvoja;

6 https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0277_HR.html

Potpisivanjem Sofijske deklaracije o „Zelenoj agendi“ za zemlje Zapadnog Balkana (ZB), na Samitu ZB u okviru inicijative Berlinskog procesa, 10. novembra 2020. godine,

zemlje regiona su priznale Evropski zeleni dogovor kao novu strategiju rasta Evropske unije u cilju moderne, klimatski neutralne i konkurentne ekonomije, koja efikasno koristi resurse. Na ovaj način potpisnice Deklaracije saglasile su se da elementi Evropskog zelenog dogovora budu prenijeti u sve međusobno povezane prioritetne sektore.

Zaštita i obnova Evropski parlament (EP) snažno podupire ciljeve EU u pogledu zaštite najmanje 30 % morskih i kopnenih područja EU-a, koja obuhvataju dovoljno raznolik raspon staništa i ekosistema kao što su šume, močvarna područja, tresetišta, travnjaci i obalni ekosistema, i stroge zaštite najmanje 10 % morskih i kopnenih područja EU-a, uključujući sve preostale primarne šume i prašume te druge ekosisteme bogate ugljenikom; naglašava da bi ti ciljevi trebali biti *obvezujući*.

Klimatske promjene EP izražava zabrinutost zbog toga što će se raznolikost većine kopnenih vrsta uveliko smanjiti ako zbog globalnog zagrijavanja temperatura poraste od 1, 5°C do 2 °C, posebno s obzirom na to da će se ta povećanja temperature vrlo vjerovatno i premašiti ako se nastave trenutni trendovi; stoga ponavlja da je potrebno znatno povećati ambicije EU i pri ostvarivanju ciljeva povezanih s ublažavanjem klimatskih promjena pa u okviru strategija prilagođavanja prednost dati prirodnim rješenjima i pristupima koji se temelje na ekosistemima i poboljšati zaštitu kopnenih i morskih prirodnih ponora ugljenika u EU-u kao dodatnu mjeru za smanjenje emisija gasova staklene bašte;

Rezolucija Evropskog parlamenta od 13. septembra 2022. godine o novoj strategiji EU-a za šume do 2030. godine – Održivo gazdovanje šumama u Europi 2022/2016(INI)

Potsticanje uravnotežene multifunkcionalnosti EP prepoznaje ključnu ulogu šuma i čitavog lanca vrijednosti koji se temelji na šumama u zaštiti klime i biološke raznolikosti kao i u ublažavanju klimatskih promjena kako bi se doprinijelo postizanju održivog i klimatski neutralnog gazdovanja do 2050. godine; naglašava da višefunkcionalna uloga šuma obuhvata višestruke usluge ekosistema i socioekonomske funkcije, kao što su očuvanje i poboljšanje biološke raznolikosti i tla, ublažavanje klimatskih promjena, sekvestracija i skladištenje ugljenika iz atmosfere, sprječavanje degradacije zemljišta, snabdijevanje obnovljivim i prirodnim sirovinama te medicinskim, jestivim i kulinarskim proizvodima, kao i neekstraktivne privredne aktivnosti, uključujući održivi ekoturizam, što sve dovodi do otvaranja radnih mjesta i privrednog rasta u ruralnim i urbanim područjima, suzbija depopulaciju ruralnih područja, doprinosi osiguravanju čiste vode i vazduha i zaštiti od prirodnih opasnosti i nudi: rekreacijske, zdravstvene, estetske i kulturne koristi;

Na osnovu Uredbe Evropske unije o drvu (EUTR – Uredba (EU) br. 995/2010), zabranjuje se plasiranje nezakonito posječene drvne sirovine i proizvoda koji su od nje napravljeni na EU tržište. EUTR se primjenjuje na drvnu sirovinu i proizvode od drva koji se prvi puta plasiraju na EU tržište. U uredbi kojom se želi spriječiti trgovina neza-

konito posječene drvne sirovine i proizvoda od drva propisane su tri ključne obaveze:

1. Zabranjeno je prvi put plasirati nezakonito posječenu drvnu sirovinu i proizvode koji su od nje napravljeni na EU tržište.
2. EU preduzetnici – oni koji prvi put plasiraju drvnu sirovinu i proizvode od drva na EU tržište – imaju obavezu provoditi „dubinsko snimanje“.
3. Trgovci – oni koji kupuju ili prodaju drvnu sirovinu i proizvode od drva koji su već plasirani na unutrašnje tržište – imaju samo obavezu čuvanja informacija o svojim dobavljačima i kupcima kako bi se lakše pratio put drvne sirovine.

EU regulativa o drvetu Akcioni plan Zakon o šumama sprovođenje, upravljanje i trgovina (Flegt AP)WORK PLAN 2018-2022 FOR THE IMPLEMENTATION OF THE FOREST LAW ENFORCEMENT, GOVERNANCE AND TRADE ACTION PLAN, 01. 09. 2018.) je proces koji stavlja poseban naglasak na reforme upravljanja (u vezi sa šumama) i izgradnju kapaciteta (za rešavanje nelegalne sječe i povezane trgovine u zemljama proizvođačima drveta), podržano akcijama usmjerenim na razvoj multilateralne saradnje i komplementarnim mjerama na strani potražnje koje su osmišljene da smanje potrošnju nelegalno posječenog drveta u EU (i na kraju glavna potrošačka tržišta na drugim mjestima)“.

Zaključak

U analizi strategija Crne Gore i Evropske Unije za šume do 2030. godine, primjetne su značajne sličnosti u postizanju krajnjih efekata i procesu njihove realizacije. Ovaj zajednički pristup odražava se u konkretnim koracima koje Crna Gora preduzima, uključujući oslanjanje na direktnu pomoć iz EU fondova. Odgovoran pristup svih uključenih strana (institucija, stručnog kadra, radne snage, privatnog sektora, društva i dr.) su ključni pri realizaciji operativnih ciljeva i njihovoj implementaciji u visokim procentima. Ujedno, ova sinergija podržava ostvarenje strateških ciljeva na nacionalnom nivou, pridonoseći globalnim naporima kao što su klimatska neutralnost, sadnja milijardu sadnica i smanjenje emisije CO₂. Oslanjanje na EU fondove ne samo da obezbijeduje finansijska sredstva već i omogućava transfer znanja i najboljih praksi. Ovaj odgovoran i koordiniran pristup postavlja temelj za efikasno upravljanje šumama, donoseći koristi kako lokalnoj zajednici, tako i globalnom okruženju.

Praćenje napretka, prilagodljivost tokom implementacije i efikasno upravljanje resursima čine temelj uspješne strategije. Ovaj pristup ne samo da jača otpornost šuma i šumskih ekosistema, već i doprinosi očuvanju biološke raznovrsnosti i održivom korišćenju šumskih resursa.

Na osnovu svega navedenog, može se zaključiti da postoji visok stepen usklađenosti između nove Strategije razvoja šuma i šumarstva za period 2023.-2028. godine i Strategije Evropske Unije za šume do 2030. godine. Stvara se snažna platforma za zajednički rad ka postizanju ciljeva održivog razvoja u sektoru šumarstva.

**Za više informacija o projektu
„Osnaživanje učesća civilnog društva u oblasti životne sredine
u procesu pristupanja EU (4E)“
možete kontaktirati:**

**NVO Društvo mladih ekologa Nikšić
Bulevar 13. jul 5D/51
81400 Nikšić, Crna Gora
Tel/fax: +382 40 200 581
e-mail: dmen@dmen.me
ili posjetiti veb-sajt:
www.dmen.me**

